

človek v lupini

Po novelah
Antona Pavloviča Čehova

Mestno gledališče ljubljansko, Čopova 14, 1000 Ljubljana, Slovenija

Hišna centrala +386 (0)1 4258 222

Tajništvo +386 (0)1 4257 148, faks +386 (0)1 2517 044

Blagajna +386 (0)1 2510 852, odprto vsak delavnik od 12. do 18. ure in uro pred
predstavo, e-naslov blagajna@mgl.si

E-naslov info@mgl.si

Spletno mesto www.mgl.si

Barbara Hieng Samobor direktorica in umetniška vodja

Petra Bizjak direktoričina pomočnica – poslovna vodja

Janez Koleša direktoričin pomočnik za tehnične zadeve

Alenka Klabus Vesel dramaturginja in arhivarka

Eva Mahkovic dramaturginja in vodja mednarodnega oddelka

Petra Pogorevc dramaturginja in urednica Knjižnice MGL

Ira Ratej dramaturginja in vodja izobraževalnega programa

Maja Cerar, Martin Vrtačnik lektorja

Simona Belle vodja službe za odnose z javnostmi in trženja

tel. +386 (0)1 4255 000

Branka Lepšina koordinatorka in planerka programa

tel. +386 (0)1 2514 167

Katarina Koprivnikar koordinatorka trženja

tel. +386 (0)1 4258 222

Petra Setničar koordinatorka obiska

tel. +386 (0)1 4258 222

Zdenka Kristan in Marina Ristić blagajničarki in informatorki

tel. +386 (0)1 2510 852

Javni zavod Mestno gledališče ljubljansko, ustanoviteljica Mestna občina Ljubljana

Program gledališča financirata Ministrstvo za kulturo (iz proračuna Republike Slovenije) in MOL.

Svet Mestnega gledališča ljubljanskega

mag. Mojca Jan Zoran (predsednica), Ira Ratej (namestnica predsednice), Saša Hren Koritnik, Mojca Slovenc, Aleš Kardelj

Strokovni svet Mestnega gledališča ljubljanskega

Eva Mahković (predsednica), Alen Jelen, Tone Peršak, izr. prof. dr. Katarina Podbevšek, Matej Puc, Nina Valič

Ustanoviteljica

Mestna občina
Ljubljana

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Vsebina

- 7 Matic Starina O Čehovu, samoti in osamljenosti
- 11 Anton Pavlovič Čehov Življenje
- 17 Urša Majcen Življenje v lupini
- 25 Seta Knop Stepa kot prispodoba življenja
- 31 Poslednje pismo
- 34 In memoriam

Človek v lupini

Po novelah Antona Pavloviča Čehova

Krstna uprizoritev priredbe

Premiera 30. 1. 2021

Avtorji priredbe so ustvarjalci uprizoritve.

Režiser **Jernej Lorenci**

Dramaturg **Matic Starina**

Scenograf **Branko Hojnik**

Kostumografka **Belinda Radulović**

Avtor glasbe **Branko Rožman**

Svetovalec za gib in asistent režiserja **Gregor Luštek**

Lektorica **Maja Cerar**

Oblikovalec svetlobe **Andrej Koležnik**

Oblikovalec zvoka **Sašo Dragaš**

Asistentka dramaturginje **Urša Majcen**

Asistentka scenografa **Nina Rojc**

V uprizoritvi so uporabljeni krajši odlomki iz novel A. P. Čehova v prevodu **Marjana Poljanca** in **Boruta Kraševca**.

Vodja predstave **Borut Jenko**

Šepetalka **Neva Mauser Lenarčič**

Tehnični vodja **Janez Koleča**

Vodja scenske izvedbe **Matej Sinjur**

Vodja tehnične ekipe **Branko Tica**

Tonska in videotehnika **Sašo Dragaš** in **Matija Zajc**

Osvetljevalca **Boštjan Kos** in **Bogdan Pirjevec**

Frizerka in maskerka **Anja Blagonja**

Garderoberki **Angelina Karimović** in **Urška Picelj**

Rekviziterka **Erika Ivanušič**

Sceno so izdelali pod vodstvom mojstra **Vlada Janca** in kostume pod vodstvom mojstric **Irene Tomažin** in **Branke Spruk** v delavnicah MGL.

Igrajo
Mojca Funkl
Jernej Gašperin
Primož Pirnat
Matej Puc
Nina Rakovec

Primož Pirnat, Mojca Funkl, Jernej Gašperin, Matej Puc, Nina Rakovec

Mojca Funkl

Matic Starina

O Čehovu, samoti in osamljenosti

Kadar dolgo, ne da bi odmaknil oči, gledaš v visoko nebo, se ti kdo ve zakaj misli in duša zlijejo v občutek osamljenosti. Takrat se začneš čutiti brezizhodno osamljenega, in vse, kar si prej imel za blizko in domače, se neskončno oddalji in nima več nobene vrednosti. Zvezde, ki gledajo z neba že tisoče let, to povsem nedoumljivo nebo in megla so ravnodušni do kratkega človeškega življenja, ko ostaneš z njimi iz oči v oči in skušaš spoznati njihov smisel, in ti trpinčijo dušo s svojim molkom; na misel ti prihaja samota, ki čaka slehernega izmed nas v grobu, in bistvo življenja se ti kaže kot nekaj obupnega, strašnega ...¹

V času, ko to pišem, pandemija še vedno ne daje vtisa, da bi se umirjala. Traja pa že dovolj dolgo, da se je verjetno vsak moral soočiti z novimi vprašanji o sebi, o krhkosti sveta in načinu življenja, ki smo ga do sedaj imeli za samoumevnega. Svoje življenje smo zagledali v novi luči in občutek relativne svobode sodobnega sveta se je v kratkem času razpršil. Vprašanje, ki se mi je med prazniki v osami najpogosteje porajalo, je vprašanje samote in osamljenosti. Človeštvo v izolaciji, ljudje daleč od svojih ljubljениh, svojih širših družin in prijateljev, daleč tudi od tistih, ki jih ne prenašamo, ampak jih sedaj vseeno nekako pogrešamo. Starejši občani v domovih za ostarele, brez šundra otrok, vnukov, partnerjev, mogoče so prvič v svojem dolgem življenju preživeli te praznike sami, osamljeni, prestrašeni. Mesta delujejo nadrealno, postapokaliptično. Luči, ki sijejo skozi okna stanovanj, govorijo zgodbe, ki jih sedaj mogoče bolje poznamo, ker so naše stiske podobne. Prazne ulice, vrste pred redkimi odprtimi trgovinami, tišina v mestu, kakršne nisem poznal. Vse spremenjeno, tiho, brez hrupa življenja, ki mi je mnogokrat šel na živce, in sem si zaželel deževnih dni, da bi se lahko sam sprehajal med ljudmi, skrit pod dežnikom, ko je vsak zatopljen sam vase. In navsezadnje tudi prazna gledališča.

¹ Dama s psičkom, str. 169–170.

Gledališče sem vedno imel za prostor, kjer se naše samote med seboj pogovarjajo, ko se med publiko vzpostavi nekakšna skrivna molčeča zaveza. Glas in podoba, ki prihajajo z odra, nas intimno nagovarjajo in mi nemo odgovarjamo. Ta na videz enostranski pogovor je vedno napolnjeval mojo samoto. Iz gledališča sem se vračal kot po toplem večeru s prijatelji.

Po prvem valu epidemije so se gledališča odprla za omejeno število obiskovalcev. Na predstavah nas je praznina med posameznimi gledalci (ponekod so bila prazna mesta označena s prekrizanim selotejpom) opominjala na pretekle boljše čase in nam dajala upanje, da bo vsega tega kmalu konec. Nekateri smo, ko smo v temi gledali predstavo brez moteče bližine, vonjev, zvokov, skratka organskosti sogledalcev, uživali v teh dogodkih nove sveže samote, seveda pa z mislijo, da so prehodni. Sedaj v publikli ni nikogar, na odru pa mogoče samo igralci in sodelavci, ki vadijo za naslednji »live stream«, ne vedoč, kdaj bodo svojo intimo lahko podelili s publiko, kot zaljubljeni, ki mesece čakajo na naključno srečanje, da bi lahko izlili vse, kar se je v njih v tem času nabralo, ne vedo pa, kdaj to bo. Prazen avditorij je osamljenost.

Ko smo začeli pripravljati uprizoritev *Človek v lupini*, sem v tej novi samoti/osamljenosti našel novega sogovornika, Čehova. Njegova proza mi je v času, ko je moje okno v svet bil ekran, cenene nadaljevanke in novice, ki so me vsako jutro spravljale v globlji obup, dala možnost srečanja z živimi ljudmi, pa čeprav na papirju. Njegov način pisanja dobro povzame Miha Javornik v spremni besedi k *Novelam*: »*Ža Čehova, ki velja za pretanjenega opazovalca življenjskih detajlov, je že slučajen dogodek oz. naključna impresija snov, ki jo spremeni v literarno gradivo. Nastane prizorček oz. scenka ... V njegovem svetu se prepletajo dobro in zlo, angelsko in demonično v nerazdružljivo celoto, tako kot je to v življenju.*«² Sodobnik Čehova, kritik Roman Disterlo, je poudarjal vrednost čehovovske fragmentarnosti in že začel govoriti o predstavnikih novega duha časa. In če Čehov res beleži novo občutje življenja, njegov izraz preprosto mora biti fragmentaren, sestavljen iz scenk. V novem duhu časa prevladujejo kratke forme, njegove scenke (kljub poskusom) ne morejo več ustvariti velike forme – romana. V scenkah, teh drobcih, nam Čehov ponudi točke, skozi katere vstopimo v življenje njegovih likov, kot bi lahko za trenutek voajersko pokukali skozi ta osvetljena okna sedaj praznih mest. Preko banalnih, vsakdanjih dogodkov dobimo občutek, da njegove osebe poznamo, njihovo nemoč čutimo kot svojo. Kljub temu da se na prvi pogled v Čehovovih opisih te osebe zdijo grobe, smešne, skoraj groteskne, bolj ko se jim približamo, bolj v njih vidimo znane obrise. Bliže ko smo detajlu, bolj v teh situacijah prepoznamo sebe in globoko človečnost v njihovi nepopolnosti, ki si jo delijo z nami. Njegovi liki so v sporu s samim seboj, z družbenim redom, ki jih omejuje, z občutkom za spodobnost, ki jim preprečuje prostodušno bližino, z lastnim dostojanstvom, ki ga nosijo kot lupino. Kar pa jih vse druži, je njihova osamljenost. Nekateri se v svoji osamljenosti utapljajo, drugi samoto neuspešno iščejo, nekateri

² *Novele, Beletrina*, str. 329.

pa nostalgичno brodijo po svojih spominih in se predajajo temu, kar bi lahko bilo. Večina je obkrožena s »svojimi« ljudi, a zaradi prevelike zapredenosti vase in zapletenosti v lastne težave posamezniki niso zmožni ne videti ne slišati, kaj šele čutiti človeka, ki je ob njih in ki mogoče celo hrepeni po njihovi bližini.

*Komu bridkost zaupam svojo?*³

V noveli *Žalost* izvošček Jona sedi na svoji kočiji, v katero je vpreženo šibko na pol sestradano kljuse. Sneži. Jona popolnoma nepremično sedi in snežna odeja prekriva mesto, njega in kljuse. Pred nekaj dnevi mu je umrl otrok, on pa dela, da bi lahko nahranil sebe, predvsem pa svoje kljuse. A v njem je tudi želja, da bi se lahko o smrti svojega sina pogovoril s komerkoli. Stranke prihajajo, vsaka ujeta v svoj lastni trenutek, Jonove bolečine ne opazijo ... in ko jih on nagovori z »*Meni je pa ta teden ... no ... sin umrl!*«, se zdi, kot da jim njegova bolečina kvari razpoloženje. To jemljejo kot nevljudnost. Zakaj bi nekdo nekaj tako osebnega naložil na moja pleča, ko pa sem v tem trenutku tako zaposlen ali pa tako prešerne volje. Nekdo mu odgovori: »*Vsi bomo umrli ... No, požen!*«⁴ Jona se tako vrne domov v skupno spavališče, tudi tam ga nihče ne sliši. Bera je bila slaba, še za kljusetov oves ni zaslužil. On pa še vedno hrepeni po pogovoru, potrebuje stik, s komerkoli. Obrne se k svojemu kljusetu, ki ravnodušno žveči seno, in mu reče: »*Tako je to, kobilica moja ... Ni več Kuzma Joniča ... Izdihnil je ... Kar umrl je na lepem ... Zdaj, recimo, imaš žrebička, in ti si temu žrebičku mati ... Naenkrat pa, recimo, žrebiček izdihne ... Ali ni to hudo?*« *Kljuse žveči, posluša in sope svojemu gospodarju v roke ... Jona zanesejo čustva in mu vse pove ...*⁵ Pogovor Jone z njegovo kobilico povzame vso bridkost te obljudene osamljenosti, o kateri Čehov piše v svoji prozi.

Za konec pa še citat iz novele *Dama s psičkom*, v kateri se dva zaljubljenca vsem okoliščinam navkljub vseeno najdeta, ampak tudi onadva, zaradi vpetosti v življenje, kjer je samota vrlina, ne vesta, kako naprej. Vse, kar imata, je rahel pogum in vednost, da drug brez drugega ne moreta.

*Kako naj se znebita teh neznosnih spon? »Kako? Kako?« je spraševal in se prijemal za glavo. »Kako?« In zdelo se je, da je treba le še malo in rešitev se bo našla – in takrat se bo začelo novo, čudovito življenje; in obema je bilo jasno, da je do konca še daleč daleč in da se najbolj zapleteno in najtežje šele začinja.*⁶

Viri:

Čehov, A. P. *Dama s psičkom*. Prevedel Marjan Poljanec. Beletrina/ŠZ. Ljubljana, 2004.

Čehov, A. P. *Novele*. Prevedel Borut Kraševac. Beletrina. Ljubljana, 2020.

³ *Dama s psičkom*, str. 34.

⁴ Prav tam, str. 37.

⁵ Prav tam, str. 39.

⁶ Prav tam, str. 507.

Jernej Gašperin

Anton Pavlovič Čehov

Življenje

»Kaj je življenje?« se je spraševal velikokrat. »Zakaj živimo? Življenje je mit, privid, prerokovanje ... «

(*Dama s psičkom*: Dogodivščina s kontrabasom, str. 43)

»Kakšna srečanja se vse dogajajo v življenju!«

(*Dama s psičkom*: Dama s psičkom, str. 492)

»Življenje je namreč polno nenadnosti.«

(*Dama s psičkom*: Uradnikova smrt, str. 15)

»Življenje, dragi moj, je kratko in preživeti ga je treba čim bolje.«

(*Dama s psičkom*: Tri leta, str. 308)

»In življenje je samo po sebi dolgočasno, bedasto, umazano ... To življenje te sesa vase.«

(Astrov, *Striček Vanja*, str. 72)

»Jaz imam rad življenje, strastno rad. Imam preganjavico, neprestano bolestno grozavost, vendar pridejo trenutki, ko me prevzame sla po življenju, in takrat se zbojim, da bom znorel. Strašno si želim živeti, strašno!«

(*Dama s psičkom*: Oddelek št. 6, str. 262)

»Svoje življenje vlečem za seboj, kakor vlečko brez konca ... In dostikrat se mi sploh ne ljubi živeti.«

(Maša, *Utva*, str. 255)

»Živela sem prepevaje, ne da bi se potrudila sama sebe razumeti. Sama nisem vedela, kaj čakam in kaj hočem od življenja, medtem ko je življenje teklo, teklo ...«

(*Novele*, Grčar, Pripovedovanje gospe N. N., str. 118)

»Pomeni živeti in ne vedeti točno, zakaj živimo.«

(*Dama s psičkom*: Moje življenje, str. 378)

»Kakšno je to življenje? ... O, človek ne sme tako živeti!!«

(*Novele*, Beletrina: Zgodba neznanega človeka, str. 198)

»Življenje se ne menja.«

(Tuzenbah, *Tri sestre*, str. 32)

»Od življenja ima človek izgubo, od smrti dobiček.«

(*Dama s psičkom*: Rothschildova violina, str. 305)

»Bil sem ravnodušen, hitro in pametno sem mislil s svojo glavo, a se me je moralo življenje le surovo dotakniti in sem obupal.«

(*Dama s psičkom*: Oddelek št. 6., str. 291)

»Razlago in opravičilo za svoje nesmiselno življenje moram najti v kakšnih teorijah.«

(*Novele*, Beletrina: Dvoboj, str. 11)

»Zdi se mi, da je vse zlo v življenju posledica brezdelja.«

(*Dama s psičkom*: Moje življenje, str. 386)

»Le živeti bi moral.«

(*Dama s psičkom*: Žalost, str. 39)

»No, potlej pa živi.«

(Medvedenko, *Utva*, str. 240)

»Življenje je zoprna past.«

(*Dama s psičkom*: Oddelek številka 6., str. 253)

»Kako bomo preživel to življenje, kaj bo z nami ... «

(Maša, *Tri sestre*, str. 51)

»Verjamem, da nič ne mine brez posledic in da je vsak naš najmanjši korak pomemben za sedanje in prihodnje življenje.«

(*Dama s psičkom*: Moje življenje, str. 446)

»Mnogokrat premišljujem: kako bi bilo, če bi življenje pričeli znova, in to zavestno!«

(Veršinin, *Tri sestre*, str. 19)

»Kaj nas čaka v prihodnosti? Življenje bo pokazalo.«

(*Novele*, Beletrina: Tri leta, str. 325)

»In šele zdaj, ko mu je glava osivela, je vzljubil, kakor je treba in kakor se spodobi – prvič v življenju.«

(*Dama s psičkom*: Dama s psičkom, str. 506)

»O, ko bi bilo življenje tako, da bi bilo vse vedno mlajše in lepše!«

(*Novele*, Grčar: Iz zapisnika A. P. Čehova, str. 173)

»Čvrsto se oklenite ostankov svojega življenja in jih skušajte rešiti ... «

(*Novele*, Beletrina: Zgodba neznanega človeka, str. 195)

»Jaz hočem živeti, želim si uspeha, želim si slave, trušča – tukaj je pa kakor v pregnanstvu.«

(Srebrjakov, *Striček Vanja*, str. 83)

»Kulturno življenje se pri nas še ni začelo.«

(*Dama s psičkom*: Moje življenje, str. 388)

»Ti si ugonobil moje življenje! Jaz nisem živel, nisem živel! Po tvoji milosti sem zapravlil, uničil najlepša leta svojega življenja!«

(Vojnicki, *Striček Vanja*, str. 104)

»Drug drugemu sta oprostila, česar sta se sramovala v preteklem življenju.«

(*Dama s psičkom*: Dama s psičkom, str. 506)

»Vzljubiti moškega in se zblížati z njim po njenem pomeni začeti novo življenje, po mojem pa to ne pomeni nič.«

(*Dama s psičkom*: Zgodba neznanega človeka, str. 155)

»V zakonskem življenju je glavno potrpljenje.«

(*Novele*, Beletrina: Dvoboj, str. 12)

»Na bolečino odgovarjam s kričanjem in solzami, na nizkotnost z ogorčenostjo, na hudobijo z gnusom. Po mojem se temu pravi življenje.«

(*Dama s psičkom*: Oddelek št. 6., str. 266)

»Življenje naše ... Človeško življenje je podobno cvetu, ki raste na vrtu: pride kozel, ga požre in – ni cveta ... «

(Borkin, *Ivanov*, str. 178)

»Oborožili ste se z ironičnim odnosom do življenja.«

(*Novele*, Beletrina: Zgodba neznanega človeka, str. 194)

»Iz katerih usodnih, satanskih razlogov se vaše življenje ni odprlo kot popoln pomladanski cvet?«

(*Novele*, Beletrina: Zgodba neznanega človeka, str. 193)

»Ruski človek se rad spominja, ne mara pa živeti.«

(*Dama s psičkom*: Stepa, str. 168)

»Rad bi živel! Živel – nič drugega!«

(*Novele*, Beletrina: Zgodba neznanega človeka, str. 205)

»Vražje se mi hoče življenja.«

(Veršinin, *Tri sestre*, str. 46–47)

»Naše življenje je brezupno, kruto!«

(*Dama s psičkom*: Stepa, str. 192)

»Vsak živi sam zase.«

(Kosih, *Ivanov*, str. 210)

»Misel, da je vsakdanji človek in da je njegovo življenje vsakdanje, ga je razveselila in ohrabila.«

(*Dama s psičkom*: Poljub, str. 91)

»Kot da bi ga nekaj bolelo, kot da je razočaran, je mahnil na življenje z roko in živel tjavdan.«

(*Novele*, Grčar: Pripovedovanje gospe N. N., str. 119)

»In premišljeval je o tem, da je bila v njegovem življenju ena dogodivščina ali pustolovščina in tudi ta se je že končala in je zdaj le še spomin ...«

(*Dama s psičkom*: Dama s psičkom, str. 497)

»Kako malo se vam ljubi živeti!«

(Vojnicki, *Striček Vanja*, str. 80)

»Prekletost življenja!« je zagodrnjal. »In kar je bridko in žaljivo, je to, da se to življenje ne konča s plačilom za trpljenje, ne z apoteozo kakor v operi, ampak s smrtjo.«

(*Dama s psičkom*: Oddelek št. 6., str. 290)

»O, kam ste odšli, v katerem morju ste utonili, poganjki čudovitega, čistega življenja?«

(*Novele*, Beletrina: Dvoboj, str. 107)

»Kako strahopetno se bojite resničnega življenja.«

(*Novele*, Beletrina: Zgodba neznanega človeka, str. 193)

»Drugače se ne da živeti.«

(*Anjuta*: Anjuta, str. 12)

»Poglavitno je spremeniti življenje, drugo ni pomembno.«

(*Dama s psičkom*: Nevesta, str. 568)

»In pred njo se je pokazalo novo, prostrano, širno življenje, in to življenje, še nejasno in polno skrivnosti, jo je mamilo in vabilo.«

(*Dama s psičkom*: Nevesta, str. 574)

»Življenje je strašno, lepo in ljubeznivo, gleda koprneče in vabi k sebi, od njegove prijetnosti se ti zvrti v glavi.«

(*Dama s psičkom*: Stepa, str. 146)

»Zahotelo se mu je življenja in vse se je zdelo tako preprosto in zabavno.«

(*Dama s psičkom*: Dama s psičkom, str. 489)

»Vsaka živalca rada živi.«

(*Dama s psičkom*: Rothschildova violina, str. 299)

»Življenje je dolgo – vsega bo še, dobrega in slabega.«

(*Dama s psičkom*: Nevesta, str. 546)

»Pride poletje in življenje se spremeni.«

(*Anjuta*: Dolgočasna storija, str. 168)

»Kakšno bo to življenje?«

(*Dama s psičkom*: Stepa, str. 216)

Viri:

Čehov, A. P. *Anjuta*. Prevedel Josip Vidmar. Založba Modra ptica. Ljubljana, 1930.

Čehov, A. P. *Dama s psičkom*. Prevedel Marjan Poljanec. Beletrina/ŠZ. Ljubljana, 2004.

Čehov, A. P. *Izbrana dela: I. knjiga, dramska dela*. Prevedli Avgust Pirjevec et al. DZS. Ljubljana, 1947.

Čehov, A. P. *Novele*. Prevedel Borut Kraševac. Beletrina. Ljubljana, 2020.

Čehov, A. P. *Novele*. Prevedel Jakob Grčar. Grčar Jakob/sz. Ljubljana, 1944.

Zbrala **Urša Majcen**

Primož Pirnat

Urša Majcen

Življenje v lupini

*Čez dvesto, tristo let bo življenje na svetu neverjetno lepo in čudovito. Človek potrebuje tako življenje, a dokler ga še ni, mora pričakovati, slutiti, hrepeneti po njem, pripraviti se nanj ...*¹

Ko se potapljam v svet A. P. Čehova, me vedno znova prevzamejo njegovi liki in natančna študija človeškega stanja, ki se kaže skozi njega. Čeprav Čehov do njih pristopi nadvse naklonjeno, jih vseeno prepušča neizprosnosti in negotovosti njihovega življenja ter jih v tem zgolj spremlja. Ne rešuje jih z junaškimi poskusi osvoboditve, temveč jih pusti, da životarijo ali živijo, ujeti v svoje strahove in svetove, da se z njimi spopadajo sami, kakor pač hočejo in znajo. Zdi se, da do človeške nespretnosti v soočanju z življenjem res pristopi zgolj kot opazovalec, preprosto fasciniran nad našimi poskusi bivanja.

V teh poskusih bivanja, ki nam jih Čehov s svojevrstno senzibiliteto vedno znova pripoveduje, pa lahko zapazimo vzorec strategij, s katerimi liki pristopajo do življenja. Nekateri so emocij nevešči ali jih nimajo možnosti izživeti, drugi se od življenja odmaknejo sami tudi z nenehnim teoretiziranjem, tretji se v usodo samo vdajo. Vsake toliko pa naletimo tudi na lik, ki sluti možnost nečesa več in po življenju skorajda kriči – potrebuje le še pogum, da se z njim zares spopade. In ravno s svojimi liki se Čehov najbolj točno dotakne sodobnega človeka. Čas se namreč spreminja, minilo je dvesto, tristo let, naše življenje pa še vedno ni tako preprosto in čudovito, kot je v *Treh sestrah* napovedoval Veršinin, in še vedno se spopadamo s podobnimi strahovi.

Le živeti bi moral²

Preprost stavek, s katerim se izvošček Jona v noveli *Žalost* spominja svojega sina, nežno odpre vprašanje življenja. Jona se namreč mirno zaveda neizprosnosti življenja, ki je v grob namesto starca položilo njegovega sina,

¹ *Izbrana dela*, str. 18.

² *Dama s psičkom*, str. 39.

in se nad to nesrečo ne jezi. Ne sprašuje, čemu in katera sila je to dopustila. Zdi se, da Jona življenje jemlje, kakor to pač pride in gre, z vsem, kar da in vzame, brez posebnih razlag. Tudi smrt svojega sina sprejme kot dejstvo, ne išče možnosti pobega, temveč samo to, da bi o svoji žalosti lahko nekemu govoril. Med vožnjo se venomer obrača k svojim strankam in jim, skoraj neobremenjeno, pove o svoji izgubi. Išče torej ušesa, ki bi njegovo žalost poslušala in ji na ta način pomagala, da se razlije in izživi.

*Treba je povedati, kako je sin zbolel, kako je trpel, kaj je rekel pred smrtjo, kako je umrl ...*³

A Jone nihče noče poslušati. Tako ne more pustiti žalosti, da se s pripovedjo izlije iz njega, temveč jo, zmrzujoč v snegu, nenehno nosi s sabo. Nazadnje se izpove konju, da bi le nekdo slišal njegovo bolečino in mu s tem pomagal živeti. A morda ga niti konj v svojih mislih o ovsu ne posluša zares. Jona in njegova žalost za svet tako skorajda ne obstajata. Njegovo življenje ostane zreducirano na žalovanje, zaprto v trdo lupino v prsih, ki ga ločuje od sveta.

V neki drugi noveli Jegoruška v prazni stepi opazi osamljeno drevo, ki stoji na holmu verjetno že mnoga leta. Drevesa nihče ne posluša šumeti in kdor ga je zasadil, je gotovo daleč stran. Na neki način je Jona, potopljen v svojo neizpovedano žalost, podoben temu drevesu. Nepremičen, obdan v otipljivo osamo, ko se nanj počasi usiplje sneg, njegovo življenje pa postaja vedno bolj neslišno, vedno manj snovno.

***Kako strahopetno se bojite resničnega življenja*⁴**

Če je Joni od življenja ostalo bore malo, v *Zgodbi neznanega človeka* naletimo na lik, ki so mu vsa vrata na stežaj odprta, a življenje kategorično zavrača. Orlov je verjetno eden najbolj načelnih likov A. P. Čehova. Njegova osama je posledica racionalne odločitve. Premožen je, priljubljen, izobražen, celo ljubljen, a se kljub temu nenehno zavija v rutino, samotno branje knjig in kvartanje. V svoje življenje ne spusti nikogar, niti ljubezni ne dovoli najmanjšega vdora v svoj vsakdan.

S svojim odnosom do življenja, ki mora biti čim bolj uživaško in enolično, Orlov ustvarja udobno lupino, v kateri ni prostora za drugo bližino. Svet okrog sebe krivi po svojih merilih in ga hkrati drži na nepremostljivi razdalji. Tako se sicer odmakne od negotovosti in strahu, ki ju s sabo prinese ljubezen, dobi celo metaforično moč vladarja nad svojim osamljenim mikrokozmosom. Vseeno pa v svoji meščanski hiši, obdan s prijatelji, nič manj kot Jona ne spominja na osamljeno stepno drevo, če ne celo še bolj. Ženska, ki ga je ljubila, pa v njegovi bližini le veni in zamira.

*Bojite se življenja, bojite se ga kot azijat, prav tisti, ki cele dneve sedi na pernici in kadi vodno pipo. /.../ [K]ako zgodaj se je vaša duša skrila v domačo haljo.*⁵

³ *Dama s psičkom*, str. 39.

⁴ *Novele*, Beletrina, str. 193.

⁵ Prav tam, str. 193.

Podobno, na neki način celo radikalnejšo držo zavzame tudi Belikov, naslovni lik novele *Človek v lupini*. Če se Orlov pred življenjem zapira v razvrat in rutino, se Belikov v omejitve in pravila, in kjer je Orlovu v njegovem mikrokozmosu udobno, je Belikova še vedno in precej bolj intenzivno strah: »Resničnost ga je razburjala in plašila, ga držala v neprenehnem strahu.«⁶ Belikov se, morda manj zavestno kot Orlov, zato pa toliko bolj zavzeto, zavija v lupine. Zavija se v sloje togih oblek, v visoke galoše in v vatiran površnik, rigidno sledi vsem pravilom in najmanjša odstopanja ga razburijo, pred sedanostjo se skriva v preučevanju starega jezika (grščine) in se na vse načine nenehno odmika od ljudi.

Tako kot Orlovu tudi Belikovu lupinjenje na neki način prinese moč. Svet postaja Belikovu podoben. Sokrajani so vedno bolj previdni, vedno bolj se bojijo in vedno bolj sledijo pravilom. In tudi Belikovu možnost spremembe prinese slutnja ljubezni. Ko namreč pokaže zanimanje za Malorusinjo, mestece oživi in celo Belikov pokaže tendenco, da bi svoj ovoj vsaj malo razrahljal. A odgovora na vprašanje, ali bi zmozel življenje brez lupine, ne dobimo, poskus se klavrno konča, še preden se je dobro začel, Belikov pa dobi novo, leseno lupino.

Če je ubogi Jona sam in svojo neizpovedano žalost zapira v lupino, da ga bridkost ne bi pokopala, Orlov in Belikov v lupino zapirata sebe cela, v nenehnem strahu pred vdorom realnosti. Da do take žalosti le ne bi moglo priti. Njuni lupini sta postali integralni del njune biti. Le kako gola, ranljiva in krhka bi Orlov in Belikov bila, če bi uspela odložiti svoji lupini – ali bi sploh uspela preživeti izlupinjeno življenje?

*[B]rez ljubezni ne bi bilo življenja; kdor se boji in izmika ljubezni, ni svoboden.*⁷

***Ruski človek se rad spominja, živeti pa ne mara*⁸**

Tudi Andrej Jefimič, zdravnik iz *Oddelka št. 6*, ima izoblikovano trdno prepričanje o življenju in tem, kakšno naj bi bilo. Ve, kaj bi bilo potrebno storiti, da bi izboljšali razmere v bolnišnici, kako bi moral ravnati, da bi bolnikom pomagal, in prepričan je, da ve, kakšno življenje je pravo in dobro. A čeprav ve vse to, nikakor ne zbere poguma, da bi bil svojemu prepričanju zmožen slediti. Vsak trud izboljšati svet namreč vidi kot vnaprej izgubljeno bitko.

*Andrej Jefimič ima na moč rad pamet in poštenje, da pa bi ustvaril okrog sebe pametno in pošteno življenje, nima dovolj odločnosti in vere v svoj prav. Ukazovati, prepovedovati in vztrajno zahtevati nedvomno ne zna.*⁹

Andrej Jefimič se tako od svojih idealov in prepričanj odmakne, zavrt v stojično držo, in prevzame ga popolna ravnodušnost do življenja. Živel bi, pa ni sposoben živeti. Kljub vsemu pa se pri njem zgodi preobrat. Kategorično

⁶ *Dama s psičkom*, str. 474.

⁷ Prav tam, str. 442.

⁸ Prav tam, str. 167–168.

⁹ Prav tam, str. 246.

nedelovanje ga privede do zamenjave vlog – od zdravnika do pacienta, in svoje napake, svojega izgubljenega življenja se zave. Trditev izvoščka Jone tako kliče po dopolnilu – samo živeti bi moral, da – a kako?

*Za nič nisem, za nič. Šibek sem, prijatelj ... Bil sem ravnodušen, hitro in pametno sem mislil s svojo glavo, a se me je moralo življenje le surovo dotakniti in sem obupal ... Šibek sem, slab ...*¹⁰

Misel o ravnodušnosti nas pripelje do Jakova, mizarja novele *Rothschildova violina*. Podobno kot Belikov se tudi Jakov zapre v delo in računanje izdatkov. Zanima ga le dobiček, do življenja okrog sebe pa je grob in krut. Ženi ne nameni niti ene dobre besede, niti znaka naklonjenosti. Kakor da bi iz življenja umaknil vse čustveno, in ko mu Marfa bolna zašepeta besedo *Umiram*, se Jakov zanj ne zmeni. Začne razmišljati o krsti, ki jo bo napravil zanj. Šele ko začuti, da smrt prihaja tudi ponj, in napravi obračun z življenjem, se vanj priplazi nekaj podobnega čustvovanju. Spomni se na reko, ki je ni nikoli opazil, na zvesto ženo, ki ji ni nikoli pokazal ljubezni, spomni se na užitke, ki jih je enega za drugim zavračal v strahu pred izgubo. Šele ko pod življenjem potegne črto, se njegova bolečina nad zapravljenim in izgubljenim pokaže in izrazi v obliki pesmi. Kakor da bi v tej melodiji našel vso svojo žalost in nikoli zares izživeto življenje privre na dan skozi strune njegove violine.

*Ni mogel razumeti, kako se je zgodilo, da v zadnjih štiridesetih ali petdesetih letih svojega življenja ni bil niti enkrat na reki, če pa je mogoče bil, se zanj ni zmenil.*¹¹

Naslednji neizživet lik je stotnik Rjabovič. Tudi pomanjkljivost njegovega življenja se izrazi na področju ljubezni. Nikoli ga namreč še ni poljubila nobena ženska, nobena se še ni zaljubila vanj, celo plesal najverjetneje z nobeno še ni. Rjaboviču socialni stiki predstavljajo strašen napor in problem, ki ga ne zna razrešiti. Tako se je želji po ljubezni že vnaprej odpovedal, naključen poljub pa vse spremeni. Neznanka ga v temni sobi zamenja za svojega ljubimca, ga poljubi in Rjaboviču se življenje odpre. Začuti slo po tem, da bi plesal, se veselil in govoril. Leto dni sanjari o neznanki in si predstavlja njuno skupno življenje. Vse svoje upe, vso svojo prihodnost veže na spomin bežnega dogodka – in v tem najde srečo.

Rjaboviču v novem zagonu uspe tudi to, kar Jakovu uspe le skozi melodijo, kar pri Orlovu in dr. Jefimiču ostane le teorija, Joni pa je vedno znova odrečeno. Rjabovič v noveli *Poljub* dobi možnost, da se razgovori o ključnem trenutku svojega življenja. Šele takrat pa se zares zave, kako beden in majhen je v primerjavi z vsem, kar bi se lahko zgodilo.

*Podrobno je začel pripovedovati svojo zgodbo o poljubu in čez minuto umolknil ... V tej minuti je povedal vse in bil je grozno začuden, da je bilo treba za pripoved tako malo časa.*¹²

¹⁰ *Dama s psičkom*, str. 292.

¹¹ Prav tam, str. 303.

¹² Prav tam, str. 91.

Matej Puc

Morda tako, kot lahko razumemo nujno po izpovedovanju najmanjše podrobnosti življenja, lahko razumemo tudi strah pred upovedovanjem le-tega. Pripoved realnosti namreč doda perspektivo – in prehitro se zavemo, okrog kakšne malenkosti smo si spletili življenje. In Rjabovič si s tem zavedanjem ne upa več vrniti na kraj dogodka. Tako na neki način prizna nadvlado hrepenenja nad realnostjo, namišljenega življenja, na katero se je opiral, v katero se je ulupinil in ki mu je dajalo smisel, četudi le za kratek čas.

***Rad bi živel, živel – nič drugega!*¹³**

Če v pregledu likov Čehova najdemo mnogo takih, ki so z življenjem vedno navzkriž, najdemo tudi peščico takih, ki v sli po življenju skoraj kričijo, in še manjšo peščico takih, ki jim v razpoke lupin uspe ujeti drobce življenja. Dmitrij Dmitrič Gurov in Ana Sergejevna, protagonista *Dame s psičkom*, sta dva izmed teh.

Njuno življenje se sprva kaže kot pretežno neizživeto. Oba sta ujeta vsak v svoj zakon, ki ju ne izpolnjuje, in njuno življenje ju strašno dolgočasi. Bežita v nesmiselne afere in nenehno se vračata v ujetost navad in družbenih pravil. Začetek afere za oba sprva tako ne pomeni ničesar posebnega, zdi se, da je še vedno vsak ujet v svojem svetu. Dmitrij ženske še naprej zaničuje in v dami s psičkom ne vidi več kot še eno trofejo, Ana pa se ukvarja predvsem s sabo, s svojo vrednostjo v očeh novega ljubimca in s svojo dolžnostjo do moža, ki ga v resnici prezira.

Premik v njunem življenju naredi prav ljubezen, ki se, nehote, razrase med njima. Sprva se v uresničevanje sle po življenju podata na skrivaj. Sestajata se skrivoma, njuno pravo, javno življenje pa ostaja nespremenjeno. Nočeta se soočiti z resnico in Dmitrij noče poslušati Aninega joka. A čas in nenehno hrepenenje drugega po drugem ju končno prisili k temu, da se s svojo situacijo soočita. Dmitrij prisluhne Aninemu joku in končno sprejmeta odločitev, da življenje začneta znova. Z grenkim zavedanjem posledic svojih dejanj se hkrati zavesta tudi nove realnosti, ki jo bosta lahko izoblikovala skupaj. Morda zaključita z nekoliko naivno mislijo, a kljub temu je to ena redkih zgodb, ki se konča z upanjem na boljšo prihodnost – ta se začne v trenutku, ko avtor noveli postavi zadnjo piko.

*In zdelo se je, da je treba le še malo in rešitev se bo našla – in takrat se bo začelo novo, čudovito življenje; in obema je bilo jasno, da je do konca še daleč daleč in da se najbolj zapleteno in najtežje šele začneta.*¹⁴

Drugi primer uspelega krika po življenju se razgrne v noveli *Nevesta*. Glavni cilj Nadje je sprva običajno, v vnaprejšnje tirnice zapeljano življenje neveste in žene. A vedno je ob njeni strani jetični študent Saša, ki ji, s skoraj avtorjevimi besedami (verjetno nenehno zavedanje umrljivosti Saši pomaga s perspektivo) neutrudno govori o življenju. Nadja koleba med varnim družinskim življenjem in potjo v Moskvo, a smrt bolnega Saše, ki si je tako

¹³ *Novele*, Beletrina, str. 205.

¹⁴ *Dama s psičkom*, str. 507.

želel živeti, ji postane zadnja in ključna vzpodbuda, naj izbere življenje. Nevesta tako kljub vsem strahovom zapusti ženina, družino in odide v svet. S tem pa postane eden redkih likov Čehova, ki svojo zgodbo končajo svobodni, z življenjem na dlani.

*Drugo jutro se je poslovila od domačih ter živahna in vesela zapustila mesto, z mislijo, da za zmerom.*¹⁵

***Pride poletje in življenje se spremeni*¹⁶**

Če so vsi ti liki, če smo vsi mi, že vpeti v lastne strahove in lupine, Jegoruška, devetletni fantič na poti skozi stepe, v življenje šele vstopa. Ni še zaznamovan z lupinami in neomajno je prepričan, da ga življenje čaka. Ko se Jegoruška poda v stepe, se pred njim življenje z vsemi svojimi neznankami in možnostmi šele odpre. Ni vprašanja živeti ali ne. Edino, kar zanj obstaja, je vprašanje, kakšno življenje to bo.

*Toda naj se je še tako trudil, da bi si v temnem grobu zamislil tudi sebe, daleč od doma, zapuščenega, neboljenega in mrtvega, se mu ni posrečilo; zase osebno ni dopuščal možnosti, da bi umrl, in je čutil, da ne bo nikoli umrl ...*¹⁷

Življenje brez lupine se kaže *strašno, lepo in ljubeznivo, gleda koprneče in vabi k sebi*.¹⁸ Liki A. P. Čehova se vedno znova spotikajo skozenj in prestrašeni tekajo nazaj v svoje lupine, iz katerih jih potem spet in spet zvabljata hrepenenje in ljubezen. In ravno s temi opotekajočimi se liki Čehov najgloblje prodre v vezje našega časa, morda celo v srčiko človeka nasploh. Hrepenenje (po življenju), ki je v zgodbah eno glavnih gonil, hkrati postane zavora in cilj. Tako Čehov preprosto, a točno pristopi k vprašanju življenja, smrti in absolutnosti obeh. Kdaj je življenje vendar pravo življenje – in kdaj je potem smrt prava smrt? Samo živeti, kot dejanje, navsezadnje le ni tako preprosto.

Viri:

Čehov, A. P. *Anjuta*. Prevedel Josip Vidmar. Založba Modra ptica. Ljubljana, 1930.

Čehov, A. P. *Dama s psičkom*. Prevedel Marjan Poljanec. Beletrina/ŠZ. Ljubljana, 2004.

Čehov, A. P. *Izbrana dela: I. knjiga, dramska dela*. Prevedli Avgust Pirjevec et al. DZS. Ljubljana, 1947.

Čehov, A. P. *Novele*. Prevedel Borut Kraševac. Beletrina. Ljubljana, 2020.

Čehov, A. P. *Novele*. Prevedel Jakob Grčar. Grčar Jakob/sz. Ljubljana, 1944.

¹⁵ *Dama s psičkom*, str. 574.

¹⁶ *Anjuta*, str. 168.

¹⁷ *Dama s psičkom*, str. 170.

¹⁸ Prav tam, str. 146.

Nina Rakovec

Seta Knop

Stepa kot prispodoba življenja

Ko človek danes potuje, se večinoma premika s točke na točko. Čehov je bil za svoje čase velik popotnik; kar trikrat se je odpravil na daljše potovanje po Evropi, vse do južne Francije (ter četrtič do zdravilišča v Nemčiji, kjer je star le 44 let umrl), bil na skoraj osem mesečni odpravi v kolonijo kaznjencev na tihooceanskem otoku Sahalin in na poti nazaj obplul vso Azijo, da sploh ne štejemo krajših poti in nešteti premikov med Moskvo in Sankt Peterburgom ter pozneje Jalto, kjer je zaradi slabega zdravja preživel zime.

Toda potovanje, ki mu sledimo v njegovi noveli *Stepa*, ki jo je napisal pri osemindvajsetih letih in jo podnaslovil kot »zgodbo nekega potovanja«, se od vseh teh poti razlikuje. Tudi tu gre seveda za premik s točke na točko, vendar poudarek ni na geografskem momentu, ampak na dogajanju v duši potujočega, drobnih in na videz naključnih ter nepomembnih pripetljajih, na podlagi katerih se v njem oblikuje in zasidra občutje življenja, ki ga bo za vselej zaznamovalo. K nastanku te zgodbe je menda pripomogel dvojni otroški spomin – prvi posreden, pripovedovanje matere o neskončnem in vznemirljivem potovanju z vozom do donske stepe, kamor se je podala kot deklica, ko je njena mati z otrokoma iskala očetov grob, in drugi utemeljen na lastni izkušnji, ko se je ob poletjih vsa družina Čehovovih s kmečkim vozom odpravljala na večdnevno pot do stepnega posestva, na katerem je bil upravitelj njegov ded.

Kaj se torej v *Stepi* dogaja? Nič posebnega, devetletni Jegoruška se sredi poletja v stričevem spremstvu pelje v šolo v oddaljeno mesto, spotoma ga pustijo v varstvu prevoznikov v karavani tovornih voz, okoli njega je enolična stepa – *»voziš se in voziš in nikakor ne doženeš, kje se začeneja in kje se končuje«* – monotonost prekinjajo postanki v postajališčih in ob rečicah. Vroče je in soparno, nekje se razlega otožna, zategla pesem, med prevozniki, katerih opisi so briljantni miniaturi portreti, se dogajajo vseh vrst reči, nekdo nekaj reče, nekdo drug se na to naveže in

vse to dogajanje in pomenkovanje sproža v popotniku plaz čustev in misli. Tu so še kratka srečanja z naključnimi ljudmi, od karikaturno orisanega judovskega krčmarja do lepe grofice in godotovskega lika izmuzljivega trgovca Varlamova – *»Človek ni šivanka, našli ga bomo. Zdaj kroži v teh krajih.«*, – ki v trenutku, ko se vendarle pojavi, s svojo sivo in okrutno pojavnostjo izneveri skrivnostni obstet, ki ga je obdajal. Kot klimaks se dogodi še silovita nevihta, premraženega dečka se loti mrzlica, a že smo blizu cilja potovanja, velikega mesta, kjer se spet sreča s stricem in si kot po hudih blodnjah čez noč opomore. Eno življenje je pustil za sabo, začenja se nekaj novega, a kaj to bo, zbegani deček še ne ve.

Celotno potovanje je podoba tistega značilnega čehovskega »dogajanja brez dogodka«, kjer se ne zgodi nič in se zgodi vse. Pot sama traja štiri dni, a prav lahko bi jih bilo tudi štirideset. Stepa sama je v zgodbi enakovreden, če ne celo glavni lik dogajanja; s svojo širino je simbol neskončne svobode, hkrati pa je prav zaradi te širine in svobode v njej nekaj nevarnega, nepredvidljivega. V njeni antropomorfizirani podobi se človeško in naravno stapljata do nerazpoznavnosti; mlin na veter je podoben majhnemu človečku, ki krili z rokami, stepa pa diha v skladu z dnevnim ritmom: zjutraj vrže s sebe polmrak in se nasmehne, v vročini odreveni od žalovanja, tako da vse postane zadušno in žalostno, zvečer pa je ta dnevna žalost že pozabljena, *»vse je odpuščeno in stepa nalahno diha s širokimi prsmi«*. Njena *»nedosežna dalja«* vzbuja občutek neskončnosti: *»O neizmerni globini in brezmejnosti neba je mogoče soditi le na morju in v stepi v mesečni noči.«* Je takšna kot življenje samo: strašna in lepa obenem. Osamljena je, kakor je ob pogledu na njeno brezmejnost brezizhodno osamljen človek.

Ob vsej tej človeškosti, ki jo avtor pripisuje njeni podobi, pa je temeljna drža, ki jo razodeva stepa oziroma narava nasploh v odnosu do človeka, popolna ravnodušnost: *»Zvezde, ki gledajo z neba že tisoče let, to povsem nedoumljivo nebo in megla so ravnodušni do kratkega človeškega življenja [...]; na misel ti prihaja samota, ki čaka slehernega izmed nas v grobu, in bistvo življenja se ti kaže kot nekaj obupnega, strašnega ...«* Ta ravnodušnost narave je poteza, ki se vleče skozi celotno delo Čehova: tudi v noveli *Sovražnika* je tako govor o ravnodušnosti brezmejne, enolične narave, v kateri je nekaj brezupnega, bolnega (tu primerja pripovedovalec zemljo s padlo osamljeno žensko, ki koprni po poletju, čaka pa jo le neizbežna zima, iz katere se ne izkoplje). In v *Dami s psičkom* naletimo na podobo morja, ki bo enolično in zamolklo bučalo tudi še takrat, ko tistega, ki ga posluša, že zdavnaj ne bo več, pri čemer *»v tej stanovitosti, v popolni ravnodušnosti do življenja in smrti vsakogar izmed nas tiči morebiti poroštvo za našo večno odrešitev, za nepretrgano gibanje življenja na zemlji, za nepretrgano popolnost«*. Ob današnji okoljski problematiki in podnebnih spremembah je videti, da človek to možnost odrešitve in nepretrganega gibanja življenja na zemlji pospešeno zapravlja.

Narava se torej ne meni za človeka in njegove tegobe, pa vendar lahko človek prav v njej najde pribežališče in dušni mir, kot denimo v noveli *Človek v lupini*: *»Ko v mesečni noči vidiš dolgo vaško ulico z bajtami, s stogi, spečimi vrbami, se ti v duši naseli mir; ko se narava skriva v nočne sence pred delom, skrbmi in bridkostmi, je v svoji*

Mojca Funkl, Jernej Gašperin, Matej Puc, Primož Pirnat, Nina Rakovec

spokojnosti krotka, otožna in prelepa in zdi se, da jo tudi zvezde gledajo prijazno in razneženo in da na svetu ni več hudobije in da je vse lepo in prav.» To zveni skorajda kot pesniška apoteoza Kantovega izreka o dveh rečeh, ki si zaslužita čudenje: »*zvezdno nebo nad nami in moralni zakon v nas*«. Narava je v sozvočju s človekovim delovanjem in čustvovanjem: ko se ona razcveta, se razcveti tudi človek, zasvetlika se tista slutnja sreče, ki se marsikdaj pojavi enkrat samkrat v njegovem življenju, potem pa gre mimo, praviloma neizpolnjena, in tako kot narava vse spet potone v mrak, le ta slutnja se včasih rahlo zasvetlika iz teme in povzroči tisto »*otožno ganjenost*«, ki preveva dela Čehova. Tako v njih naravni cikli marsikdaj sovpadajo s človeškimi; v noveli *Moje življenje* je ljubezen, ki izstopa iz vseh družbenih okvirov in za katero že vnaprej vemo, da je nemogoča, naravnost pogojena z letnimi časi: razcveti se v marcu in uveni ob koncu poletja, kot nekakšen spodletel eksperiment, v noveli *Poljub* pa celo naključen pripetljaj, nesporazum (v temi dobljen poljub, namenjen drugemu, v času, ko diši po »*vrtnicah, mladih topolih in španskem bezgu*«), povzroči, da človek za hip vzbrsti kot narava v maju, ko pa se ta sanjarjenja ob nastopu jeseni izkažejo za neutemeljena in bedasta, se življenje spet pokaže v svoji pravi luči, kot »*borno, klavrno in pusto*«. Človek otrdi in misel na mehkobo trenutka je le še spomin.

Kako pa si urediti to »*borno, klavrno in pusto*« življenje, da ne bo več takšno, je pravzaprav glavno vprašanje del Čehova. Tudi *Stepa* se konča prav s tem vprašanjem: za Jegoruško se začenja novo, neznano življenje, toda kakšno bo to življenje? Kako narediti, da bo postalo tisto svetlo, čisto in »prečudovito« življenje, ki bo nekoč nastopilo na tem svetu, o katerem neprenehoma, včasih z navdušenjem in včasih malodušjem, govorijo liki iz njegovih del?

Na to vprašanje je dajal Čehov v svojih zgodbah nenehoma odgovore – pa ne samo v svojih zgodbah, ampak tudi v življenju, kajti ni bil samo človek besed, čeprav se je po njih najbolj zapisal v zgodovino, ampak tudi dejanj; kot je znano, je bil zdravnik, na posestvu v Melihovem je brezplačno zdravil kmete, zgradil šolo, postavil na noge knjižnico v rodnem Taganrogu itd., o praznem besedičenju literatov pa ni imel ravno najboljšega mnenja.

Njegov prvi in osnovni odgovor se glasi: delo, iskreno in pošteno delo, in kot nekakšno obsesivno ponavljajočo se mantra ga je slišati iz ust številnih likov v njegovih delih. To delo ima različne oblike: novela *Moje življenje* je denimo prava apoteoza fizičnega dela in naravnost sociološka utemeljitev njegove nujnosti za vse ljudi, tudi tiste višjega stanu, med katere sodi glavni protagonist, kajti po njegovih besedah je to, čemur ljudje pravijo družbeni položaj, zgolj privilegij dela in kapitala. Zlo je posledica brezdelja in ni razloga, zakaj bi bili premožni in izobraženi ljudje izjema in si ne služili kruha s fizičnim delom kot vsi drugi; bogati in močni ne smejo sesati sokov iz šibkih, vsi morajo enako sodelovati v boju za obstanek, in za to »*ni boljšega izenačevalnega sredstva od fizičnega dela kot splošne, obvezne dolžnosti za vse*«. Tudi na pomislek, da se morajo umsko sposobnejši posvečati napredku človeštva in ne zapravljati dragocenega časa za fizično delo, ima takoj pri roki zanimiv ugovor: »*Napredek je vendar v dejanjih ljubezni, v izpolnjevanju moralnih načel. Če nikogar ne zaslužujete, če niste nikomur v breme, kakšen*

napredek potem še potrebujete?» Napredek je namreč palica z dvema koncema in le nadaljuje zasužnjevanje z drugimi, bolj prefinjenimi sredstvi: »*Tlačanskega prava ni več, zato se krepí kapitalizem.*« Namesto šibanja ima suženjstvo zdaj bolj sofisticirane oblike, za katere zna elita vedno najti opravičilo; v zgodbi *Hiša z mezaninom* denimo glavni junak, slikar, prav zaradi tega oporeka prosvetljevanju množic, češ da se jih tako le še bolj učinkovito vprega v jarem izkoriščevalskega dela. Glede na novodobne oblike suženjstva, ki zajemajo vse od dela poceni delovne sile v tretjem svetu do prekariata v razvitem svetu, lahko tej ugotovitvi le pritrdimo.

Obenem pa je povsod pri Čehovu čutiti tudi razočaranje nad življenjem, posvečenem zgolj delu: naj Irina v *Treh sestrah* še tako zagrizeno ponavlja »*treba je delati*«, postaja izčrpana, zgarana ženska, in tudi protagonist *Mojega življenja* v fizičnem delu ne najde tiste izpolnjenosti, o kateri je bil sanjal. Razočara ga ne le delo samo, ampak tudi kmetje kot utelešenje zgleda naravnega življenja, saj se kljub zdravemu jedru, ki ga vidi v njih, nekakšni neomajni veri v pravičnost kot rešitev za vse tegobe sveta, izkažejo za lene, umazane, zagovedne in pokvarjene.

Toda Čehov je zadnji, ki bi se iz razočaranja nad tem zatekel v filozofijo ravnodušnosti, kakršno denimo zagovarja zdravnik v noveli *Oddelek št. 6*. Ta se namreč sprašuje o tem, zakaj preprečevati trpljenje, ko pa to edino spodbuja tisto višje v človeku, saj niso pomembne zunanje okoliščine, pač pa le notranje življenje, razum kot edini vir užitka, ki daje človeku božanskost. Življenje je zanj tako rekoč past, iz katere ni izhoda, in o tem, kdo je zaprt kot norec, kdo pa se svobodno sprehaja naokrog, odloča golo naključje, toda lažnost njegovega modrovanja, da med udobnim kabinetom in zaporniško ali norčevsko celico sploh ni razlike, ker doseže človek mir le v samem sebi, se razkrije v trenutku, ko tudi njega zaprejo kot norca in mu odvzamejo človeško dostojanstvo. V nasprotju s tem je uradno proglašeni norec Gromov, ki trpi za preganjavico, podoba humanista: »*Na bolečino odgovarjam s kričanjem in solzami, na nizkotnost z ogorčenostjo, na hudobijo z gnusom. Po mojem se ravno temu pravi življenje.*« Trpljenje po njegovem prezirajo le tisti, ki živijo v udobju in ga sploh ne poznajo, za večino ljudi pa bi to pomenilo »*prezirati življenje samo, ker je vse bistvo človeka sestavljeno iz občutkov lakote, mraza, krivic, izgub in hamletovskega strahu pred smrtjo*«.

Verjetno bi prav te besede lahko pripisali tudi Čehovu samemu. Življenje je težko in žalostno, hkrati pa skrivnostno in lepo. In prav tako bi mu lahko pripisali tudi misel o treh vrstah pameti, ki jo je v *Stepi* položil v usta starega vozarja Panteleja: »*Prva je pamet, s katero smo prišli na svet, druga je od učenja, tretja pa od pravilnega življenja.*« In če ima kdo kar tri, je to zelo dobro, kajti ta lažje ne le živi, ampak tudi umre: »*Umrli pa bomo vsi, kar nas je.*« Če je smrt neizogibna, kar je Čehov sam ne le kot zdravnik, ampak tudi kronični bolnik dobro vedel, pa je pravilno življenje – ne jalovo javno življenje, ki človeka duši, »*polno dogovorjenih resnic in dogovorjenih laži*«, ampak tisto pravo, lepo in skrivno življenje – odvisno le od nas samih.

Primož Pirnat

Poslednje pismo

Ko je bil Anton Pavlovič Čehov star 38 let, ga je popolnoma prevzela tridesetletna igralka Olga Knipper. Gledal jo je na odru in zdelo se mu je, da je premalo cenjena. Zanj je napisal vlogi Maše v *Treh sestrach* in Ranevske v *Češnjevem vrtu*. Leta 1901 sta se poročila, vendar sta živela ločeno. Čehov je zaradi zdravstvenih težav veliko časa preživel v sanatorijih in v svoji hiši v Jalti, Olga pa se je odločila ostati v Moskvi in je še naprej igrala v gledališču MHAT. V petih letih njune zveze se je med njima razvila živahna korespondenca. Njuna pisma kipijo od hrepenenj in ljubezni ter strastnih razprav o gledališču. Po smrti Čehova julija 1904 je Olga še dva meseca nadaljevala s pisanjem. To ji je dajalo občutek, da je še živ in da tam nekje daleč čaka na njene besede. Poslednje pismo je napisala 11. septembra 1904:

»Preljubi moj, najdražji moj, nežni moj, koliko časa že nisem poklepetala s teboj! Vsa razmršena in nemirna sem bila, takšna, kakršne me ti nisi ljubil. Kako rada bi, kot nekoč, pokleknila pred tabo, naslonila glavo na tvoje prsi, prisluhnila utripanju tvojega srca, ti pa bi me nežno božal. Se spomniš? Moj Antončik, kje si? Se res ne bova nikoli več videla? To ne more biti res. Najino življenje se je šele začelo, potem pa je bilo iznenada prekinjeno, vsega je konec. Kako prečudovito življenje sva imela! Vedno si govoril, da si nisi nikoli mislil, da lahko »poročen« tako dobro živiš. Slepo sem verjela, da bova še dolgo, dolgo tako živela. Le nekaj dni pred tvojo smrtjo sva se pogovarjala in sanjara o deklici, ki bi se nama morala roditi. Kakšno bolečino čutim v duši, ker je ni. Veliko sva govorila o tem. Novembra bi imel moj otročiček že dve leti, če ne bi bilo tiste strahote. Zakaj se je zgodila! Čutim, da bi me hčerkica popolnoma prevzela. In kako bi jo imel rad ti! Samo predstavljam si!

Gledališče, gledališče ... Ne vem, ali naj ga imam rada ali naj ga preklinjam ... Kako osupljivo zapleteno je življenje! Zdaj razen gledališča nimam ničesar več. Ta tri leta so bila zame en sam boj, ves čas sem si samo očitala. Zaradi tega sem bila tako nemirna, nestanovitna, nikjer se nisem mogla ustaliti, si ustvariti gnezda. Ravнала sem proti svoji vesti. Sicer pa, kdo ve, če bi takrat pustila oder ...«

Prevedla **Daša Cerar**

Mojca Funkl, Jernej Gašperin, Matej Puc

Judita Hahn - Kreft

(1926–2020)

Za vedno se je poslovala dramska igralka Judita Hahn - Kreft, dolgoletna članica Mestnega gledališča ljubljanskega, v katerem je med letoma 1952 in 1988 odigrala skoraj sto vlog.

Igralec je človek, ki v sebi nosi brez števila osebnosti in ljudi. Vsak večer je nekdo drug, pred našimi očmi se prelevi v najrazličnejše like. Enkrat je vesel in drugič žalosten, otroška razigranost se prepleta s starostjo, enkrat je kralj, drugič berač, potem spet naivnež pa filozof, ljudski junak in uboga reva, ljubimec in sovražnik. A ko se večer konča, luči ugasnejo, ostane le sam svoj človek, ki mu ne prizaneseta ne bolezen ne čas. V boju s časom in boleznijo nas je gospa Judita zapustila v svojem 95. letu.

Rodila se je 16. septembra 1926 v murskosoboški judovski družini Hahn. Po drugi vojni se je vpisala na takratno Akademijo za igralsko umetnost in študij končala leta 1952, formalno pa diplomirala šele leta 1977. Od svojih mladih igralskih let pa vse do upokojitve leta 1984 je bila stalna članica Mestnega gledališča ljubljanskega, pa tudi takrat, ko je formalno že zaključila svoje igralsko delovanje, je ostala zvesta svojemu gledališču, ki ga je nadvse ljubila, in v njem odigrala še nekaj vlog. Njen igralski opus sestavlja 98 vlog najrazličnejših zvrsti v prav toliko uprizoritvah. Občinstvu in kolegom se je prvič predstavila leta 1952 v vlogi Zore Anderličeve v delu *Karolina Reška* v režiji Jožeta Tirana, zadnja vloga v njenem igralskem opusu pa je bila vloga Vdove v Petanovi drami *Dachauski procesi* leta 1988. Poleg igranja v gledališču je nastopala tudi v radijskih igran in TV-dramah ter v filmu Fadila Hadžića *Druga stran medalje*, v katerem je odigrala glavno žensko vlogo Eve Ružič.

V obdobju igralskega ustvarjanja je blestela v karakternih vlogah. Bila je Laura v *Stekleni menažeriji* Tennesseeja Williamsa, Kasandra v *Trojanske vojne ne bo* Jeana Giraudoux, Marjutka v *Baladi o poročniku in Marjutki* Bratka Krefta, Katarina v Cankarjevi komediji *Za narodov blagor*, Viola v Shakespearovi *Dvanajsti noči*, Linhartova žena Jožefina v *Krajnskih komedijantih*, Vida, Rutarjeva hči v *Raztrgancih*, Rošlinka v *Vdovi Rošlinki* in še bi lahko našteval. Tudi vloge v drugih zvrsteh, komediji, burki, satiri, ji niso bile tuje. Njen opus sestavljajo tudi številne igre za otroke in mladino. Sodelovala je v Eksperimentalnem gledališču Balbine Battelino Baranovič, v katerem je odigrala naslovno vlogo v uprizoritvi *Thérèse Raquin* Émila Zolaja in Ines v *Zaprtih vratih* Jeana-Paula Sartra. Leta 1972 je prejela Borštnikovo diplomu za vlogo Julienove matere v igri Jeana Anouilha *Ne budite gospe* v režiji Mileta Koruna, leta 1978 pa red zaslug za narod s srebrnim vencem.

Kritiki, poročevalci in ocenjevalci so jo imeli radi. Vedno je pri njih opaziti spoštovanje do igralk, spoštovanje do njenega dela in poslanstva. »Zanimiv – trd, hladen in odločen v borbi, v trenutkih razkritja pa mehak in vroč lik Lavinije je ustvarila Judita Hahnova,« je zapisal Lojze Smasek ob uprizoritvi O'Neillovega *Elektrinega maščevanja*. Še topleje jo je isti kritik orisal leta 1978, ko je v uprizoritvi Lorcove *Donje Rosite* oblikovala vlogo Gospodinje: »Judita Hahn zna Lorcovo gosto, plastično besedilo Gospodinje predstavljati s še posebne vrste toplo ljudskostjo, ki nikoli ne zdrkne v osladno sentimentalnost ali dobrodušno smešnost, značilno za klišejsko obdelavo te vrste vlog.«

Moj osebni spomin nanjo se najprej ustavi pri legendarni uprizoritvi dela njenega soproga, dramatika, režiserja, dramaturga in literarnega zgodovinarja Bratka Krefta *Balada o poročniku in Marjutki* v letu 1960, ko se mi je kot izjemna Marjutka vtisnila v spomin kot igralka, ki me je pritegnila, prepričala s svojo pristnostjo, in moram priznati, da tudi zvabila v spremljanje dogajanja v MGL. Kasneje sva se pri delu srečala trikrat, vsakič pri drugačni nalogi, vsakič prijetno in izredno polno sodelovanja. Moj spomin na začetek tega sodelovanja je negledališki, je njena vtetovirana številka ne levi roki, ki je opominjala na grozote, ki jih je kot taboriščnica v letih 1944 in 1945 živela in preživela v koncentracijskem taborišču Auschwitz. Bila je gospa v času, ko so bile druge krog nje tovarišice, in tovarišica, ko so krog nje druge postale gospe.

Bilo je v sezoni 1975/1976, ko sem režiral Őrkényjevo delo *Mačja igra*. Judita je igrala vlogo Gize. Med delom smo se vedno sproščeno pogovarjali in tudi zabavali. Delo se namreč dogaja na Madžarskem, blizu njenega rodnega Prekmurja, in Judita je včasih napete trenutke vedno sprostila z dovtipi tistega konca. Tako je postala »moja igralka«, igralka, ki sem jo zasedel v vseh režijah v MGL. Vzpostavila sva, kljub razliki v letih, topel odnos. V naslednji igri *Na svidenje nad zvezdami* Toneta Partljiča je postavila popolnoma nov lik. Komedijska, groteska, zabava in satira so odlikovale njen lik Zalivalke Julke, ki skrbi za grobove na pokopališču. Najino zadnje sodelovanje na odskih deskah pa je bilo leta 1984 v uprizoritvi *V Moskvo in nazaj* Aleksandra Galina, ko je v vlogi Nine Ivanovne Voronkove v MGL že nastopala kot draga gostja. Judita se je leta 1988 poslovila od igranja v njej ljubem gledališču, meni pa je ostala v spominu kot igralka, kolegica in vzor človeške topline.

Prepričan sem, da so podobne ali enake občutke pri delu z njo imeli tudi drugi gledališki kolegi in občinstvo, ki je tudi zaradi nje vzljubilo MGL.

Igralec ima dve življenji. Tudi če se eno prežgodaj konča, ostane drugo, ki njega in njegov spomin ohrani za vse čase. Pa tudi to drugo življenje, življenje na odru in v spominih gledalcev in kolegov, čas marsikdaj zamegli. Judita pa bo ostala v spominu gledalcev in kolegov, spominjali se bomo njenih vlog, predanosti do dela, njenih nasmeškov, specifične hoje, njenih toplih spodbudnih besed, njenega veselja do gledališča in dela v njem.

Judita Hahn - Kreft – vloge v MGL

- 1952/1953** Drago Gervais, *Karolina Reška*, režija Jože Tiran (Zora Anderličeva, patricijka)
 Jean Anouilh, *Popotnik brez prtljage*, režija Jože Tiran (Valentine Renaud, Georgesova žena)
 André Roussin, *Otroci prihajajo*, režija Balbina Battelino - Baranović (Charlotte, Charlesova sestra)
 Tennessee Williams, *Steklena menažerija*, režija Bratko Kreft (Laura Wingfieldova, Amandina hči)
 Aristofan, *Lizistrata*, režija Mirko Mahnič (Članica ženskega zbora)
- 1953/1954** Marc-Gilbert Sauvajon, *Trinajst jih bo*, režija Jože Gale (Veronique, Jean-Charlesova žena)
 John Boynton Priestley, *Čas in Conwayevi*, režija Bronislav Battelino (Joan Helford)
 Mary Chase, *Harvey*, režija Jože Tiran (Ruth Kelly, zdravniška sestra)
 Irwin Shaw, *Pokopljite mrtve*, režija Jože Gale (Katherine Driscoll)
 Slavko Grum, *Dogodek v mestu Gogi*, režija Jože Tiran (Tarbula, Afrina sestra)
- 1954/1955** Ivan Cankar, *Martin Kačur*, režija Jože Gale (Župnikova gospodinja)
 Mira Mihelič, *Zlati oktober*, režija Jože Tiran (Janja, Zlatkova in Juditina hči, študentka)
 Kristina Brenkova, *Najlepša roža*, režija France Presetnik (Suha trgovka s svilo)
 Clifford Odets, *Srečni fant*, režija Jože Babič (Lorna Moonova; alt.)
- 1955/1956** Jean Giraudoux, *Trojanske vojne ne bo*, režija Jože Gale (Kasandra)
 Matej Bor, *Vesolje v akvariju*, režija Jože Tiran (Anny, Greenova hči, jabolko, ki ni padlo daleč od drevesa)
 Bertolt Brecht, *Dobri človek iz Sečuana*, režija Jože Gale (Nečakinja v sedemčlanski družini)
 Peppino De Filippo, *Ni res, pa le verjamem*, režija Jože Tiran (Mazzarella, strojepiska; alt.)
 Federico García Lorca, *Mariana Pineda*, režija Fran Žižek (Lucia)
 Vasilij Vasiljevič Škvarkin, *Tu je dete*, režija Vladimir Skrbinšek (Raja)
- 1956/1957** Ivan Cankar, *Pohujšanje v dolini šentflorjanski*, režija Jože Tiran (Dacarka; alt.)
 Maksim Gorki, *Malomeščani*, režija Igor Pretnar (Tatjana, Vasilijeva in Akulinina hči, učiteljica, 28 let)
 Anatole France, *Crainquebille*, režija Jože Gale (Delavka)
 Igor Torkar, *Pozabljeni ljudje*, režija Igor Pretnar (Tilka, plaho dekle, ki kuha in pospravlja)
- 1957/1958** Branislav Nušič, *Dr.*, režija Ferdo Delak (Gospa Protić, članica uprave zavetišča številka devet)
 Nikolaj Evreinov, *Komedija o sreči*, režija Jože Tiran (Plesalka)
 Kristina Brenkova, *Čarobna paličica*, režija Igor Pretnar (Marjan)
 Josip Kulundžić, *Usode*, režija Jože Gale (Zlata)
 Dušan Roksandić, *Babilonski stolp*, režija Jože Tiran (Magda)

- 1958/1959** Juš Kozak, *Balada o ulici*, režija Mirko Mahnič (Tanja Prislanova; Študentka v beli bluzi)
 Colette Audry, *Soledad*, režija Jože Gale (Tita)
 Marin Držić, *Tripče de Utoľče*, režija Jože Tiran (Kata, Tripčeva in Mandejina služkinja)
 Terence Rattigan, *Ločene mize (Miza številka sedem)*, režija Jože Gale (Gosp. Railton-Bell)
 Manica Lobnik, *Tri dni direktor*, režija Marjan Belina (Tajnica direktorja)
- 1959/1960** Bratko Kreft, *Balada o poročniku in Marjutki*, režija Bratko Kreft (Marjutka)
 Tennessee Williams, *Tetovirana roža*, režija Igor Pretnar (Estelle Hohengarten)
- 1960/1961** Mire Štefanac, *Včeraj popoldne*, režija Jože Gale (Olga Korenova)
 Jean-Paul Sartre, *Zaprti v Altoni*, režija Jože Gale (Leni)
 Anton Ingolič, *Tajno društvo PGC*, režija Bronislav Battelino (Jože)
- 1961/1962** Valentin Katajev, *Dan oddiha*, režija Igor Pretnar (Šura v počitniškem domu)
 Miroslav Vilhar, *Večer v čitavnicu (Detelja)*, režija Mirko Mahnič (Ciljka, Tonetova hči)
 Mira Mihelič, *Veverica ne more umreti*, režija Jože Gale (Amy, sestrična iz Amerike)
 Vitomil Zupan, *Barbara Nives*, režija Janez Vrhunc (Nela, medicinska sestra)
 Eduardo De Filippo, *Župan okraja Sanità*, režija Jože Tiran (Geraldina)
- 1962/1963** Slobodan Stojanović, *Nevarna voda*, režija Jože Gale (Maja Zrilič)
 Mala žeha (Igor Torkar, *Branjevske čenče*), režija Jože Gale (Mica)
 Miroslav Stehlík, *Tigrov kožuš*, režija Igor Pretnar (Milena)
 Smeh ni greh (Žika Živulović – Serafim, *Pravilna rešitev nacionalnega vprašanja, Hajduk Veljko in strip-tease*), režija Jože Tiran (Tipkarica)
 Smeh ni greh (Peter Čeferin, *Pridržanje do iztreznitve*), režija Jože Tiran (Lojzka)
- 1963/1964** William Shakespeare, *Dvanajsta noč (Kar hočete)*, režija Janez Vrhunc (Viola, Sebastijanova sestra)
 Peter Ustinov, *Ljubezen štirih polkovnikov*, režija Janez Vrhunc (Trnuljčica)
 Branislav Nušić, *Pokojnik*, režija Igor Pretnar (Zofija)
- 1964/1965** Bratko Kreft, *Kreature*, režija Jože Gale (Breda, Medvedova hči)
 Fjodor Mihajlovič Dostojevski, *Ponižani in razžaljeni*, režija Bojan Stupica (Katja; Ženska; alt.)
 Anton Pavlovič Čehov, *Platonov*, režija Igor Pretnar (Sofja Jegorovna)
 Franz Werfel, *Jacobowsky in polkovnik*, režija Vladimir Skrbinšek (Lahka oseba)
- 1965/1966** Jean Anouilh, *Ardèle ali Marjetica*, režija Jože Gale (Grofica)
- 1966/1967** Sam in Bella Spewack, *Naši trije angeli*, režija Miran Herzog (Emilie Ducotelova)
 Žarko Petan, *Beseda ni konj*, režija Jože Babič (nastopajoča)
 Bratko Kreft, *Krajnski komedijanti*, režija Bratko Kreft (Jožefina, Linhartova žena)

- 1967/1968** Miloš Mikeln, *2x2=5*, režija France Jamnik (nastopajoča)
Eugene Gladstone O'Neill, *Elektra v črnini*, režija Igor Pretnar (Lavinija, Ezrova in Christinina hči)
- 1968/1969** Friedrich Dürrenmatt, *Prekrščevalci*, režija Miran Herzog (Prekrščevalka)
Neil Simon, *Zares čuden par*, režija Andrej Hieng (Gwendolyn)
Thornton Wilder, *Francoske kraljice*, režija Andrej Hieng (Mademoiselle Pointevin)
- 1969/1970** Edward Albee, *Vrt*, režija Jože Gale (Gospa Toothe)
George Axelrod, *Zbogom, Charlie!*, režija Igor Pretnar (Rusty Mayerlingova)
- 1970/1971** William Douglas Home, *Igra v štirih – kdo dobi*, režija Žarko Petan (Liz Walford)
Giulio Scarnicci in Renzo Tarabusi, *Kaviar in mineštra*, režija Zvone Šedlbauer (Donna Ilona Czibor, dobrodelna dama)
- 1971/1972** Nikolaj Robertovič Erdman, *Samomorilec*, režija Igor Pretnar (Mademoiselle Henriette, modistka)
Jean Anouilh, *Ne budite gospe*, režija Mile Korun (Julienova mati)
Georges Feydeau, *Dama iz Maxima*, režija Žarko Petan (Baronica)
- 1972/1973** David Malcolm Storey, *Obletnica poroke*, režija France Jamnik (Shawova)
- 1973/1974** Matej Bor, *Raztrganci*, režija Jože Gale (Vida, Rutarjeva in Nežina hči)
Ivan Cankar, *Za narodov blagor*, režija Miran Herzog (Katarina)
- 1974/1975** William Shakespeare, *Othello*, režija Franci Križaj (Emilija, Jagova žena)
Branislav Nušič, *Mister Dolar*, režija Matija Logar (Gospa predsednica)
David Malcolm Storey, *Kmetija*, režija Marjan Bevk (Slatteryjeva)
- 1975/1976** István Örkény, *Mačja igra*, režija Aleš Jan (Giza)
Eduardo De Filippo, *Sobota, nedelja, ponedeljek*, režija Mario Uršič (Amelia)
- 1976/1977** Velimir Lukić, *Huda noč*, režija Dušan Mlakar (Beatrice)
Gregor Strniša, *Ljudožerci*, režija Mile Korun (Neznanka)
- 1977/1978** Mirko Zupančič, *Iz take smo snovi kot kranjski komedijanti*, režija Mile Korun (Jehovica)
Federico García Lorca, *Donja Rosita ali Kaj pravijo rože*, režija Zvone Šedlbauer (Gospodinja)
Cvetko Golar, *Vdova Rošlinka*, režija Žarko Petan (Rošlinka; alt.)
- 1978/1979** Miloš Mikeln, *Afera mandragol*, režija Jože Babič (Gospa mati, Evina)
- 1980/1981** Ivan Cankar, *Hlapci*, režija Dušan Jovanović (Jermanova mati; alt.)
Matjaž Kmecl, *Marjetica ali Smrt dolgo po umiranju*, režija Žarko Petan (Stara mama)
Eugène Ionesco, *Novi najemnik*, režija Dušan Mlakar (Hišnica)
- 1981/1982** Milan Dekleva, *Sla boeme*, režija Zvone Šedlbauer (Agentka)
Tone Partljič, *Na svidenje nad zvezdami*, režija Aleš Jan (Julka, zalivavka)

- 1982/1983** Ivo Brešan, *Hudič na filozofski fakulteti*, režija Žarko Petan (Gospodična Vestić)
- 1983/1984** William Shakespeare, *Hamlet*, režija Mile Korun (Dvorna dama; Plesalka)
- 1984/1985** Aleksander Galin, *V Moskvo in nazaj*, režija Aleš Jan (Nina Ivanovna Voronkova; k. g.)
- 1985/1986** Rainer Werner Fassbinder, *Grenke solze Petre von Kant*, režija Žarko Petan (Valerija von Kant, Petrina mati; k. g.)
Tone Partljič, *Justifikacija*, režija France Jamnik (Tašča; k. g.)
- 1988/1989** Žarko Petan, *Dachauski procesi*, režija Žarko Petan (Vdova; k. g.)

Nagrade

1972 Boršnikova diploma za vlogo Julienove matere v uprizoritvi Jeana Anouilha *Ne budite gospe*

1978 Red zaslug za narod s srebrnim vencem

Drago Gervais, *Karolina Reška*, MGL, 1952/53,
režija Jože Tiran
Judita Hahn - Kreft kot Zora
Anderlič
Foto Arhiv MGL

Tennessee Williams,
Steklena menažerija, MGL,
1952/53, režija Bratko Kreft
Judita Hahn - Kreft kot
Laura Wingfield
s soigralcem
Danilom Bezlajem
Foto Vlastja Simončič/
Arhiv MGL

Marin Držić, *Tripčce de Utolčce*,
MGL, 1958/59,
režija Jože Tiran
Judita Hahn - Kreft kot
Kata s soigralcema Franom
Albrehtom in Francetom
Presetnikom
Foto Arhiv MGL

Bratko Kreft, *Balada
o poročniku in Marjutki*,
MGL, 1959/60,
režija Bratko Kreft
Judita Hahn - Kreft kot
Marjutka s soigralcem
Sašo Miklavcem
Foto Arhiv MGL

Bratko Kreft, *Krajnski komedijanti*, MGL, 1966/67,
režija Bratko Kreft
Judita Hahn - Kreft kot
Jožefina s soigralcem
Zlatkom Šugmanom
Foto Vlastja Simončič/
Arhiv MGL

William Shakespeare,
Dvanajsta noč (Kar hočete),
MGL, 1963/64,
režija Janez Vrhunc
Judita Hahn - Kreft kot
Viola s soigralci Angelom
Arčonom, Frančkom
Drofenikom, Milanom
Kalanom in Daretom Ulago

Jean Anouilh, *Ne budite gospe*, MGL, 1971/72,
režija Mile Korun
Judita Hahn - Kreft kot
Julienova mati
Foto Arhiv MGL

István Örkény, *Mačja igra*,
MGL, 1975/76,
režija Aleš Jan
Judita Hahn - Kreft kot Giza
s soigralko
Niko Juvan - Kalan
Foto Arhiv MGL

Matej Bor, *Raztrganci*, MGL,
1973/74, režija Jože Gale
Judita Hahn - Kreft kot Vida
s soigralcem
Tonetom Kuntnerjem
Foto Arhiv MGL

Federico García Lorca,
Donja Rosita, MGL, 1977/78,
režija Zvone Šedlbauer
Judita Hahn - Kreft kot Giza
s soigralko Majo Šugman
Foto Arhiv MGL

Nika Juvan - Kalan

(1930–2020)

Še eno gledališko slovo. Kot da v letu 2020 ni bilo že dovolj igralskih smrti, ki so s svojo neusmiljenostjo zarezovale v vse igralske generacije. Vedno znova spuščamo žalno zaveso čez gledališki portal. Tokrat za cenjeno igralko Niko Juvan - Kalan.

Nika Juvan - Kalan se je rodila 2. novembra 1930 v Ljubljani in umrla v predprazničnih dneh iztekajočega se leta. Kmalu po končanem študiju na Akademiji za igralsko umetnost, kjer je 1952 v diplomski uprizoritvi slušateljev Mire Danilove odigrala naslovno vlogo v Ibsenovi *Heddi Gabler*, se je pridružila igralskemu ansamblu Mestnega gledališča ljubljanskega in mu ostala zvesta do upokojitve leta 1991. Na odru MGL je prvič nastopila kot Juliette v Anouilhevem *Popotniku brez prtljage*, blestela je v naslovni vlogi v Aristofanovi *Lizistrati*, bila je Agafja Tihonova v Gogoljevi *Ženitvi*, Jelena Andrejevna v *Stričku Vanji* Čehova, Betka v Frischevem *Dobrniku in požigalcih*, Christine v O'Neilovi *Elektri v črnini*, Olympe Ferraillon v Feydeaujevi *Bolhi v ušesu*, Sonja v Hadžičevi *Naročeni komediji* ... V MGL je ustvarila je več kot 90 vlog. Sodelovala je z mnogimi režiserji, a v najlepšem spominu so ji ostala gledališka raziskovanja z Jožetom Tiranom, Igorjem Pretnarjem, Miletom Korunom, Dušanom Mlakarjem, Zvonetom Šedlbauerjem, Alešem Janom, Žarkom Petanom in Dušanom Jovanovičem.

Skoraj desetletje in pol sva se vsakodnevno srečevali v njenem in našem MGL. Ob vesti o njeni smrti v pozni starosti devetdesetih let se je v moj spomin spet pritihotapil odsev na leta najinega sodelovanja, njenega igraltva in zvestobe v gledališču.

Rada je imela svoj igralski poklic in mu bila predana z vsem srcem, oboževala je odrsko ustvarjalnost in ljubila vse zvrsti uprizoritvenih umetnosti. Igrala je najrazličnejše vloge, najprej je nastopala v vlogah mladih karakternih oseb, kasneje pa je odigrala najzahtevnejše ženske like. Raziskovala je vsa območja dramske literature: od tragičnega do farsičnega, od komedijskega do dramskega žanra. Nekatere njene igralske kreacije so presunljive. V Grumovem *Dogodku v mestu Gogi* je ranljivo senzibilno in groteskno oblikovala vlogo Jute (MGL, 1954), v uprizoritvi *De Profundis* istega avtorja pa je ob Berti Bojetu in Alji Tkačev poustvarila pretresljivi svet grumovske temačnosti (Koreodrama, 1988). Ob Slavku Cerjaku kot Josefu K. je z izrazito različnimi psihičnimi neulovljivimi stanji ustvarila gospo Grubachovo v Kafkovem *Procesu* (MGL, 1985) in bila Agata v Freyevi *Solzni Mariji Sirakuški* (Koreodrama, 1994). Opazna je bila njena vloga Matere v pretresljivi Lorcovi poetični drami *Donja Rosita ali Kaj pravijo rože* (MGL, 1978). Podobno je z veliko igralsko strastjo ustvarjala ženske vloge v krstnih uprizoritvah slovenske dramatike (npr. D. Jovanović, *Življenje podeželskih plejbojev*, 1973; A. Hieng, *Slavolok*, 1979; T. Partljič, *Pesnikova žena prihaja*, 1989). Bila je razigrana komedijantka kot Živka v Nušičevi komediji *Gospa ministrica* (MGL, 1989) in kot Thérèse v Vitracovi drami *Victor ali Otroci na oblasti* (MGL, 1976). Na odrih Koreodrame in MGL je zrela igralska skušnja Nike Juvan - Kalan upodabljala dva povsem različna stila igranja, dvoje preskušanj v preizpraševanjih o neminljivosti igralske umetnosti, ki jo zmorejo upodabljati le zreli vrhunski igralci s poglobljenimi premišljevanji.

Prav zato je briljirala v uprizoritvah na odru MGL, ki jih je režiral Mile Korun, tako v presunljivi vlogi Kraljice Gertrude v Shakespearjevem *Hamletu* (1984) kot v vlogi Starke v Zajčevem poetičnem besedilu *Potohodec* (1990), pa tudi v Strniševih *Ljudožercih* (1977) kot Matilda v tem grozovitem mrtvaškem reju. Ob njeni Gertrudi je gledališki kritik A. Berger zapisal, da je bila »postarana, v neki čudni grozi in vedežnosti domala okamenela kraljica že onkraj čustev in čisto onkraj čutnosti«. To je bila izjemna umetniška igralska stvaritev, tragičen lik, prežet s sodobnimi igralskimi sredstvi. Za vlogo Gertrude (in vlogo gospe Higginsove v *Pigmalionu*) je leta 1984 prejela Župančičevo nagrado.

S ponotranjeno, a krhko igro mogočne gospe Orbánove je Nika Juvan - Kalan v Örkényjevi *Mačji igri* (MGL, 1975) v režiji Aleša Jana poustvarila in odigrala spekter obrazov in izniansiranih stanj. Gospa Orbánova je bila ena njenih najljubših vlog. Posvetila ji je analitično pretanjeno študijo o brezkompromisnih stanjih igrilstva in ženske, od tragikomedije do elementarnega tradicionalnega realizma, od uporabe avantgardno-modernističnih prvin z značilnostmi gledališkega absurda do komičnih izbruhov. Zanj je istega leta prejela Severjevo nagrado. Kasneje sta z Janom v MGL pripravila še celovečerni notranje podoživljen monolog *Mačje igre* na novo odprtem Odru Stara garderoba (1980).

V črno-belem romantično-dramskem filmu *Veselica* (1960) režiserja Jožeta Babiča je kot mlada lepota s posebnim mladostnim žarom ob mogočnem naslovnem junaku Mihe Baloha poustvarila lik Karlince. Nastopila je tudi v filmih *Tri zgodbe* (1955), *Naš avto* (1962), *Nevidni bataljon* (1967) in *Pomladni veter* (1974). Videli smo jo

zaigrati v več televizijskih dramah in prisluhnili njenemu izboru slovenske poezije v umetniški izpovedi igralcev MGL, ki je nastal v njeni režiji. V zadnjih letih njenega življenja smo njen glas večkrat slišali v interpretacijah radijskih vlog v igrah, ki jih je kot ponovitve v svoj spored uvrščal program ARS Radia Slovenija.

Igralka Nika Juvan - Kalan je bila obžarjena s posebno lepoto, z nečim igralsko neizrekljivim, dotikala se je vseh nas. Iskala je poti izpovedovanja v gledališki umetnosti ter ljubila gledališče in svoj poklic.

Cenjena gospa Nika, počivajte v miru, saj bo spomin na vas še dolgo prisoten, ker je vaše igrilstvo v odrski umetnosti prehodilo svojstvene poti. V izpovedovanju. Hvala za vsa dolga gledališka popotovanja in izrekanja vaših resnic, ko ste znali najti svojo gledališko srečo ter jo posredovali svojemu občinstvu.

Mojca Kreft

Nika Juvan - Kalan – vloge v MGL

- 1952/1953** Jean Anouilh, *Popotnik brez prtljage*, režija Jože Tiran (Juliette, služabnica pri Renaudovih)
Etbin Kristan, *Gospodar*, režija Zvone Sintič (Olga, Petrova hči)
Ivan Cankar, *Lepa Vida*, režija Mirko Mahnič (Milena; alt.)
Fran Milčinski, *Mogočni prstan*, režija Jože Gale (Marta, Stankova mati)
Aristofan, *Lizistrata*, režija Mirko Mahnič (Lizistrata)
- 1953/1954** Jože Zemljan, *Odločitev*, režija Jože Tiran (Zala, vaščanka)
John Boynton Priestley, *Čas in Conwayevi*, režija Bronislav Battelino (Madge)
Mary Chase, *Harvey*, režija Jože Tiran (Myrtle Mae Simmons, Vetina hči)
Irwin Shaw, *Pokopljite mrtve*, režija Jože Gale (Salonska gospa)
Slavko Grum, *Dogodek v mestu Gogi*, režija Jože Tiran (Juta, služkinja)
Otto F. Beer, *Tišina – snemanje!*, režija Jože Gale (Yvonne Ricardet, igralka)
- 1954/1955** Plavt, *Dvojčka*, režija Jože Gale (Matrona)
- 1955/1956** Jean Giraudoux, *Trojanske vojne ne bo*, režija Jože Gale (Služabnica)
Nikolaj Vasiljevič Gogolj, *Ženitev*, režija Ciril Debevec (Agafja Tihonovna, trgovčeva hči, nevesta)
Matej Bor, *Vesolje v akvariju*, režija Jože Tiran (Greenova, igralka v pokoju brez pokoja)
Bertolt Brecht, *Dobri človek iz Sečuana*, režija Jože Gale (Svakinja v sedemčlanski družini)
Federico García Lorca, *Mariana Pineda*, režija Fran Žižek (Druga novinka)
- 1956/1957** Albert Camus, *Pravični ljudje*, režija Jože Tiran (Dora Dulebov)
Maksim Gorki, *Malomeščani*, režija Igor Pretnar (Cvetajeva, Tatjanina prijateljica, učiteljica, 25 let; alt.)
Anatole France, *Crainquebille*, režija Jože Gale (Trgovka Bayardova)
- 1957/1958** Anton Pavlovič Čehov, *Striček Vanja*, režija Igor Pretnar (Jelena Andrejevna, Aleksandrova, 27 let)
Nikolaj Evreinov, *Komedija o sreči*, režija Jože Tiran (Ligija)
Kristina Brenkova, *Čarobna paličica*, režija Igor Pretnar (Tujka)
Friedrich Dürrenmatt, *Obisk stare gospe*, režija Jože Tiran (Prva ženska)
Josip Kulundžić, *Usode*, režija Jože Gale (Lepina mama)
Nicola Manzari, *Naši ljubi otroci*, režija Fran Žižek (Giulietta, 25 let, hišna)
Alejandro Casona, *Drevesa umirajo stoje*, režija Mirko Mahnič (Helena, tajnica)
- 1958/1959** Juš Kozak, *Balada o ulici*, režija Mirko Mahnič (Gerta; Stara ženska)
Eduardo De Filippo, *O, te prikazni!*, režija Jože Tiran (Marija, Pasqualova žena)

- Terence Rattigan, *Ločene mize (Miza pri oknu)*, režija Jože Gale (Ga. Shankland)
 Manica Lobnik, *Tri dni direktor*, režija Marjan Belina (Julča)
- 1959/1960** Max Frisch, *Dobrniki in požigalci*, režija Jože Tiran (Betka, Dobrnikova žena)
 Matej Bor, *Pajčolan iz mesečine*, režija Jože Gale (Pacientka)
 Tennessee Williams, *Tetovirana roža*, režija Igor Pretnar (Serafina delle Rose)
- 1960/1961** Mire Štefanac, *Včeraj popoldne*, režija Jože Gale (Frizerka; alt.)
 Jean-Paul Sartre, *Zaprti v Altoni*, režija Jože Gale (Johanna)
 Ivan Cankar, *Za narodov blagor*, režija Igor Pretnar (Helena, Pavlova žena)
 František Hrubin, *Nedelja v avgustu*, režija Jože Gale (Vera Mixova)
- 1961/1962** Vitomil Zupan, *Barbara Nives*, režija Janez Vrhunc (Barbara Nives, gledališka igralka)
- 1962/1963** *Mala žehta* (Marjan Kolar, *Revolucij ne bo več*), režija Jože Gale (Jožica, zapisnikarica)
Mala žehta (Janez Menart, *Razorožitev skozi stoletja*), režija Jože Gale (Napovedovalka)
 Miroslav Stehlík, *Tigrov kozuh*, režija Igor Pretnar (Rena)
- 1963/1964** Peter Ustinov, *Ljubezen štirih polkovnikov*, režija Janez Vrhunc (Gospa Breitenspiegel)
- 1964/1965** Bertolt Brecht, *Gospod Puntila in njegov hlapec Matti*, režija Janez Vrhunc (Eva Puntila, Puntilova hči)
 Fjodor Mihajlovič Dostojevski, *Ponižani in razžaljeni*, režija Bojan Stupica (Žena štabnega oficirja)
 Anton Pavlovič Čehov, *Platonov*, režija Igor Pretnar (Anna Petrovna Vojniceva)
 Tennessee Williams, *Mačka na vroči pločevinasti strehi*, režija Janez Vrhunc (Mae)
- 1965/1966** Max Frisch, *Don Juan ali Ljubezen do geometrije*, režija Janez Vrhunc (Celestina)
 John Osborne, *V svoji pravdi sodnik*, režija Jože Babič (Shirley)
- 1966/1967** Rolf Hochhuth, *Namestnik božji*, režija Jože Gale (Helga)
 Jean Cocteau, *Pisalni stroj*, režija Igor Pretnar (Solange, 43 let)
 Bratko Kreft, *Krajnski komedijanti*, režija Bratko Kreft (Gospa Franciška od Garzarollija)
- 1967/1968** Radivoje-Lola Djukić, *Bog je umrl zaman*, režija Milivoj Tomić (Lepa, ženska, ki ji je vse lepo)
 Eugene Gladstone O'Neill, *Elektra v črnini*, režija Igor Pretnar (Christine, Ezrova žena)
- 1968/1969** Friedrich Dürrenmatt, *Prekrščevalci*, režija Miran Herzog (Prekrščevalka)
 Thornton Wilder, *Francoske kraljice*, režija Andrej Hieng (Madame Pugeot)
- 1969/1970** Edward Albee, *Vrt*, režija Jože Gale (Beryl)
 George Axelrod, *Zbogom, Charlie!*, režija Igor Pretnar (Franny)
- 1970/1971** Eugène Labiche, Žarko Petan in Ervin Fritz, *Gospod Evstahij iz Šiške*, režija Miran Herzog (Gospa Ocepek)
 Franček Drogenik, *Ne, ne ...!*, režija Aleš Jan (nastopajoča)

- Giulio Scarnicci in Renzo Tarabusi, *Kaviar in mineštra*, režija Zvone Šedlbauer (Valeria, Leonidova življenska sopotnica)
- 1971/1972** Georges Feydeau, *Dama iz Maxima*, režija Žarko Petan (Gospa podperfektova Souvarelova)
- 1972/1973** Dušan Jovanović, *Življenje podeželskih plejbojev po II. svetovni vojni ali Tuje hočemo – svojega ne damo*, režija Zvone Šedlbauer (Franceschina, Oktavova mati)
- 1973/1974** Georges Feydeau, *Bolha v ušesu*, režija Žarko Petan (Olympe Ferrailon)
Ödön von Horváth, *Pripovedke iz Dunajskega gozda*, režija Žarko Petan (Valerija)
- 1974/1975** Fadil Hadžić, *Naročena komedija*, režija Dušan Mlakar (Sonja, igralka)
Igor Torkar, *Revizor 74*, režija France Jamnik (Kristina Možek)
Branislav Nušić, *Mister Dolar*, režija Matija Logar (Poslovna ženska)
- 1975/1976** István Örkény, *Mačja igra*, režija Aleš Jan (Gospa Orbánova)
- 1976/1977** Roger Vitrac, *Viktor ali Otroci imajo besedo*, režija Žarko Petan (Thérèse Magneau)
Gregor Strniša, *Ljudožerci*, režija Mile Korun (Matilda)
- 1977/1978** Tone Partljič, *Ščuke ni, ščuke ne*, režija Dušan Mlakar (Kremžarica)
Federico García Lorca, *Donja Rosita ali Kaj pravijo rože*, režija Zvone Šedlbauer (Mati treh samk)
- 1978/1979** Ivan Cankar, *Kralj na Betajnovi*, režija Dušan Jovanović (Hana, Kantorjeva žena)
- 1979/1980** Andrej Hieng, *Slavolok*, režija Zvone Šedlbauer (Madre Antonija)
- 1980/1981** István Örkény, *Mačja igra*, režija Aleš Jan (Gospa Orbán)
Jean Giraudoux, *Za Lukrecijo*, režija Marjan Bevk (Padarica Barquette)
Mary O'Malley, *Mili bog v nebesih*, režija Boris Kobal (Mati Peter; alt.)
- 1981/1982** Dragan Tomić, *Razpotje*, režija Boris Kobal (Milena Tadić)
Marcel Aymé, *Clérambard*, režija Voja Soldatović (Gospa de Léré)
- 1983/1984** Ödön von Horváth, *Kazimir in Karolina*, režija Žarko Petan (Juanita)
Bernard Shaw, *Pigmalion*, režija Vladimir Skrbinšek (Gospa Higginsova)
William Shakespeare, *Hamlet*, režija Mile Korun (Gertruda)
- 1984/1985** Alenka Goljevšček, *Pod Prešernovo glavo*, režija Zvone Šedlbauer (Majda Koritnik, politična delavka)
Aleksander Galin, *V Moskvo in nazaj*, režija Aleš Jan (Roza Aleksandrovna Pesočinska)
- 1985/1986** Franz Kafka, *Proces*, režija Zvone Šedlbauer (Gospa Grubachova)
Harold Brighouse, *Hobson v škripcih*, režija Miran Herzog (Gospa Hepworthova)
Ivo Brešan, *Hidrocentrala v Suhem Dolu*, režija Žarko Petan (Perina)
- 1986/1987** Stanisław Ignacy Witkiewicz, *Oni*, režija Jerzy Grzegorzewski (Protruda Ballafresco)

- 1988/1989** Branislav Nušić, *Gospa ministrica*, režija Miran Herzog (Živka, žena)
Tone Partljič, *Pesnikova žena prihaja*, režija Mile Korun (Pavla, igralka, članica komisije)
- 1989/1990** Stane Kavčič, *Karambol*, režija Branko Kraljevič (Ana, Tonetova žena)
Ákos Kertész, *Vdove*, režija Dušan Mlakar (Anja)
- 1990/1991** Dane Zajc, *Potohodec*, režija Mile Korun (Starka)

Nagrade

- 1975 Severjeva nagrada** za vlogo Gospe Orbánove v *Mačji igri* Istvána Örkényja
- 1978 Red dela s srebrnim vencem**
- 1984 Župančičeva nagrada** za vlogo Gertrude v *Hamletu* Williama Shakespeara

Aristofan, *Lizistrata*, MGL,
1952/53, režija Mirko Mahnič
Nika Juvan - Kalan kot
Lizistrata s soigralcem
Francetom Presetnikom
Foto Bojan Spreizet/
Arhiv MGL

John Boynton Priestley,
Čas in Conwayevi, MGL,
1953/54,
režija Bronislav Battelino
Nika Juvan - Kalan kot
Madge s soigralci
Slavko Glavina,
Judito Hahn - Kreft in
Sašo Miklavcem
Foto Arhiv MGL

Eduardo De Filippo,
O, te prikazni!, MGL,
1958/59, režija Jože Tiran
Nika Juvan - Kalan kot
Marija s soigralcem
Janezom Albrehtom
Foto Vlastja Simončič/
Arhiv MGL

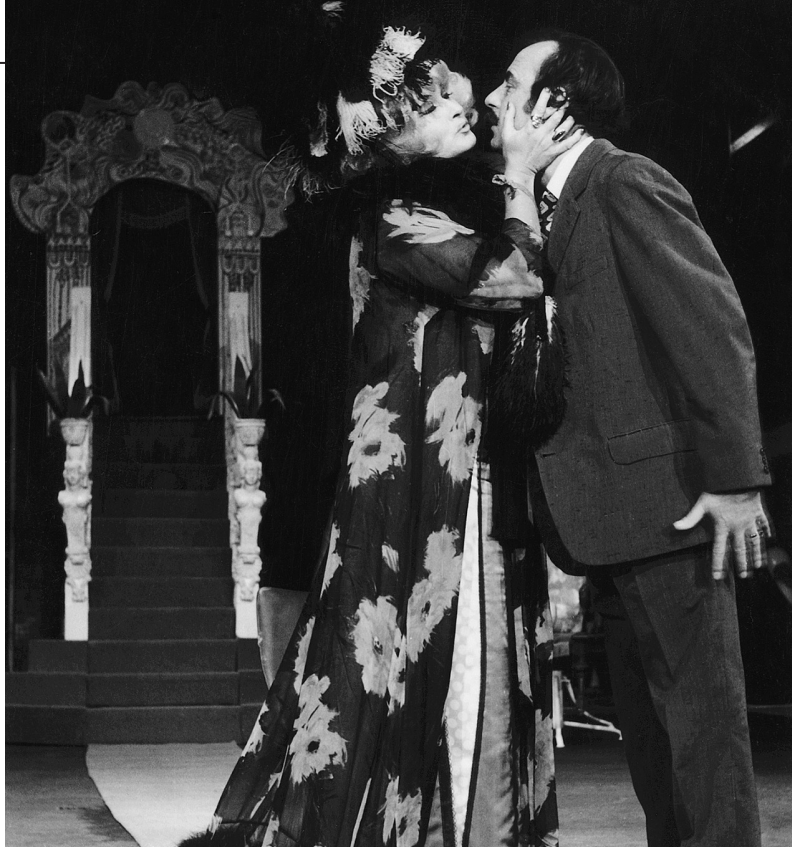
Nikolaj Vasiljevič Gogolj,
Ženitev, MGL, 1955/56,
režija Jože Gale
Nika Juvan - Kalan kot
Agafja Tihonova
s soigralcema
Janezom Rohačkom in
Jožetom Lončino
Foto Arhiv MGL

Ivan Cankar, *Za narodov
blagor*, MGL, 1960/61,
režija Igor Pretnar
Nika Juvan - Kalan kot
Helena s soigralcem
Stanetom Severjem
Foto Vlastja Simončič/
Arhiv MGL

Georges Feydeau, *Bolha v
ušesu*, MGL, 1973/74, režija
Žarko Petan
Nika Juvan - Kalan kot
Olympe Ferrailon s
soigralcema Poldetom
Bibičem in Anko Cigoj
Foto Arhiv MGL

Fadil Hadžić, *Naročena*
komedija, MGL, 1974/75,
režija Dušan Mlakar
Nika Juvan - Kalan kot
Sonja s soigralcem Zlatkom
Šugmanom
Foto Arhiv MGL

Bernard Shaw, *Pigmalion*,
MGL, 1983/84,
režija Vladimir Skrbinšek
Nika Juvan - Kalan kot Gospa
Higginsova s soigralcem
Zlatkom Šugmanom
Foto Tone Stojko/Arhiv MGL

István Örkény, *Mačja igra*,
MGL, 1975/76, režija Aleš Jan
Nika Juvan - Kalan kot Gospa
Orbánova s soigralcem
Milanom Brezigarjem
Foto Arhiv MGL

William Shakespeare,
Hamlet, MGL, 1983/84,
režija Mile Korun
Nika Juvan - Kalan kot
Gertruda s soigralcem
Slavkom Cerjakom
Foto Tone Stojko/
Arhiv MGL

Branislav Nušić, *Gospa ministrica*, MGL, 1988/89, režija Miran Herzog
Nika Juvan - Kalan kot Živka s soigralcem Evgenom Carjem
Foto Tone Stojko/Arhiv MGL

Dane Zajc, *Potohodec*, MGL, 1990/91, režija Mile Korun
Nika Juvan - Kalan kot Starka s soigralci Jožico Avbelj, Borisom Ostanom in Janezom Škofom
Foto Tone Stojko/Arhiv MGL

Primož Pirnat, Nina Rakovec, Mojca Funkl, Jernej Gašperin, Matej Puc

The Man in a Shell

Based on short stories by Anton Pavlovich Chekhov

World premiere of the adaptation

Opening 30 January 2021

Adaptation by creators of the performance.

Director **Jernej Lorenci**

Dramaturg **Matic Starina**

Set designer **Branko Hojnik**

Costume designer **Belinda Radulović**

Composer **Branko Rožman**

Choreographer and assistant director **Gregor Luštek**

Language consultant **Maja Cerar**

Lighting designer **Andrej Kolečnik**

Sound designer **Sašo Dragaš**

Assistant dramaturg **Urša Majcen**

Assistant costume designer **Nina Rojc**

In the production we used some excerpts from short stories by A. P. Chekhov in the translation by **Marjan Poljanec** and **Borut Kraševc**.

Stage manager **Borut Jenko**

Prompter **Neva Mauser Lenarčič**

Technical director **Janez Koleša**

Stage foreman **Matej Sinjur**

Head of technical coordinators **Branko Tica**

Sound and video masters **Sašo Dragaš** and **Matija Zajc**

Lighting masters **Boštjan Kos** and **Bogdan Pirjevec**

Hair and makeup stylist **Anja Blagonja**

Wardrobe mistresses **Angelina Karimović** and **Urška Picelj**

Property mistress **Erika Ivanušič**

The set was made under the supervision of master **Vlado Janc** and costumes under the supervision of mistresses **Irena Tomažin** and **Branka Spruk** in the ateliers of Ljubljana City Theatre.

Cast

Mojca Funkl
 Jernej Gašperin
 Primož Pirnat
 Matej Puc
 Nina Rakovec

Jernej Lorenci, a prominent Slovenian director, was invited to create a stage meditation on the mysteries of human vulnerability with his usual creative team and five actors.

»A human is like a seed in the draught of life; being flung here and there, tossed and turned around while clinging to the pebbles and calling them home, clinging to the seeds, and calling it love, clinging to the blades of grass and calling them god.

A man stares in the distance, but soon feels pain in the eyes; a fall in the distance is deeper than a fall in the abyss. That's why he builds a wall around him. His principles and prejudices are his bricks and building stones, morality is his roofing tiles.

He thinks black thoughts. Fear is kissed by fear.

Thin, transparent mists intertwine in the fields, over the ponds, between trunks of trees.

And sometimes, a man opens the window of his fortress, sometimes he takes a peek out of his shell, sometimes the seed grows with seed, just for a moment; and he looks in the distance and yearns.

Sometimes solitude embraces solitude.«

Jernej Lorenci

A recipient of many prominent national and international awards, Jernej Lorenci is one of the most acclaimed Slovenian theatre directors. He has directed six productions at Ljubljana City Theatre, the first one, *Murder in the Cathedral* by T. S. Elliot, and most recently, Shakespeare's *A Midsummer Night's Dream* in 2017. His most successful production in our theatre was *The Storm* by A. N. Ostrovsky; it received nine awards, including best director at the Maribor Theatre Festival in 2012; followed by the best director award at Bitef, Belgrade International Theatre Festival in 2013, and in 2014 the Prešeren Foundation Award (among other Lorenci's stagings). In 2015 he staged Homer's *Illiad*, winning popular and critical international acclaim. In Slovenia, his adaptation of Homer's epic poem was seen by 25,000 viewers.

Pokrovitelj
Mestnega gledališča ljubljanskega

Energija za življenje

Gledališki list Mestnega gledališča ljubljanskega
Letnik LXXI, sezona 2020/2021, številka 7
Izdaja Mestno gledališče ljubljansko
© 2021 Mestno gledališče ljubljansko

Za izdajatelja Barbara Hieng Samobor
Urednice Alenka Klabus Vesel, Eva Mahkovic, Petra Pogorevc, Ira Ratej
To številko je uredila Alenka Klabus Vesel
Lektorica Maja Cerar
Avtor fotografij Peter Giodani
Oblikovalka Mojca Višner

Tisk MatFormat
Naklada 200 izvodov
Ljubljana, Slovenija, februar 2021

Po 13. točki prvega odstavka 42. člena ZDDV-1 davek ni obračunan.

